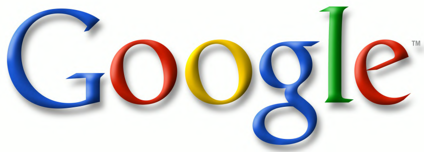

MARTONFFY

A korlatolt felelosseggel alskilt tarsasagok

1905

A NAGYVÁRADI JOGÁSZEGYLET KIADVÁNYAI.

17-IK SZÁM.

A KORLÁTOLT FELELŐSSÉGGEL ALAKULT TÁRSASÁGOK.

—

IRTA ÉS A „NAGYVÁRADI JOGÁSZEGYLET"-NEK 1905. FEBRUÁR 25-IKI ÜLÉSÉBEN FELOLVASTA:

Dr. MÁRTONFY MARCZEL,
KIR. JOGAKADÉMIAI TANÁR.

KIADJA: A NAGYVÁRADI JOGÁSZEGYLET.
1905.

NAGYVÁRAD,
NYOMATOTT A SZENT LÁSZLÓ NYOMDÁBAN.
1905.

Tisztelt teljes ülés!

A Magyar Gyáriparosok Szövetsége a mult hónap folyamán kelt elhatározásával megbizta jogtanácsosát azzal, hogy a gazdasági és jogi élet égető szükségleteinek nyomása következtében törvényjavaslatot dolgozzon ki, melynek szabályaihoz a K. f. a. társaságok a magyar jog területén is elismert intézménynyé emelkednének s ennek következtében azok itt létjogosultsággal ruháztatnának fel.

A magyar gazdasági élet terén is jelentkeznek azok a szükségletek, amelyeket a jogalkotás tényezői vannak hivatva kielégiteni és amely szükségletek nyomása kényszeritette a mult század utolsó évtizedében a német birodalom törvényhozását arra, hogy a kereskedelmi társaságok körét egy uj társasági alakzattal kiegészitve, ezzel a német gazdasági élet egyik legjelentősebb fellenditőjét megalkossa. Ugyancsak a gazdasági élet szükségletei vezették az osztrák kormányt, midőn a K. f. a. társaságokról szóló törvényjavaslatot elkészittetvén, azt a mult év folyamán a törvényhozás elé terjesztette.

A magyar társadalom kebeléből felhangzott ezen kivánalomnak sulyát latolgatva, önkénytetenül elénk tolul a kérdés: mily okok azok, amelyek a kereskedelmi társaságok ezen uj alakjának meghonositását sürgetik? s valjon az a czél, amelyet az ujabbkori törvényhozásoknak ez a találmánya elérni, illetve azok a szükségletek, amelyeket az kielégiteni kiván, a kereskedelmi jog keretében rendelkezésünkre álló társasági alakzatok utján nem érhetők-e el és nem elégithetők-e ki?

Ezen kérdésekre a feleletet, t. teljes ülés, a kereskedelmi jognak nálam sokkalta szakavatottabb müvelője, dr. Neumann Ármin, egyet. tanár ur adta meg akkor, midőn a már emlitett német tv. megalkotásának alkalmával, a Magyar Jogászegyletnek 1892. évi október 29-én tartott teljes ülésében, a legkimeritőbben ismertette azokat a jogi és gazdasági okokat, amelyek a német törvényhozást az uj társasági alakzat megalkotásakor vezették. Ennélfogva én a

jelen alkalommal, a rendelkezésemre álló rövid idő alatt ezen fejtegetések ismétlésébe nem bocsátkozhatom; hanem e helyett, a felvetett kérdésekre adott felelet tárgyában utalván a hivatkozott jogászegyleti előadásra,[1] inkább vizsgálnom kell azokat a jellemző tulajdonságokat, amelyek a K. f. a. német kdi társaságoknak karakteristikonját képezik s ugyanezen czélt tartva szem előtt a vonatkozó osztrák tvjavaslatra nézve,[2] kutatnunk kell azt a fejlődést, amelyet a szóban forgó társaságok jogi szabályozása a német tv. és az osztrák javaslat közötti külömbségekben feltüntet, ezuttal mintegy megjelölve azt az utat, amelyet hazai jogalkotásunknak is követnie kell ez intézmény megalkotásakor, ha a jogtudományban és a gyakorlatban leszürődött eredményeket a hazai gazdasági és jogi élet előnyére óhajtja felhasználni.

Mindazonáltal kitüzött feladatunknak kellő megoldhatása végett szükséges az, hogy legalább vázlatosan előadjam azokat a jogi és gazdasági szempontokat, amelyeken a K. f. a. társaságok jogi szerkezete nyugszik.

A kereseti, nyerészkedési czéllal biró vállalatok czéljának a társulás formájában való megvalósitására a jogrendszer a társasági alakulatoknak két olyan főformáját nyujtja, amelyek egymástól az alapelvek tekintetében a legélesebben különböznek: a közkereseti és a részvénytársasági formát. Szándékosan kerültem azt a megjelölést, hogy a K. T. által nyujtott társulási alakzatoknak felhasználása eminenter kereskedelmi, commerciális czélok elérésére történik, mert az esetleg ekként felállitott elv kdi törvényünknek bonyolult rendszere mellett, főleg a r.-társaságokra való tekintettel amugy sem állana kivétel nélkül. A nélkül ugyanis, hogy fel szándékoznám idézni azt a mélyre ható vitát, amelyet a kereskedelmi és ált. magánjog elhatárolásának kérdése felszinre hozott, elég reámutatnunk arra a körülményre, hogy a K. T. a szorosan vett kereskedelmi, tehát commerciális jellegü foglalkozások körét az ügyletek által vont határok közé szoritván, azt fölötte szüken állapitotta meg, de más-

[1] A korlátolt felelősségre alakult társaságokról szóló 1892. évi német birodalmi törvényről. Irta: dr. Neumann Ármin. Magy. Jogászegyl. Ért. VIII. k. 6. füz.

[2] Gesetz über Gesellschaften mit beschränkter Haftung és Erleuternde Bemerkungen zu dem Entwurfe eines Gesetzes über G. m. b. H. 236. der Beilagen zu den stenogr. Protokollen des Herrenhauses. XVII. Session. 1904.

részt maga is érezvén azt, hogy a kereskedelmi foglalkozásoknak ilyeténképen való szabályozása nem felel meg a forgalom érdekeinek, szabálya mintegy önmaga törte át akkor, midőn a kereskedelmii vállalatok nagy részét, t. i. a r.-társaságokat és szövetkezeteket függetlenitette az általok üzött foglalkozások természetétől, illetve attól, hogy azok beillenek-e a kereskedelmi ügyletekről adott fogalmi meghatározások keretei közé, vagy sem és azokat tisztán az általok választott üzem-forma alapján kereskedőknek, illetve kereskedelmi társaságoknak tekinti. És épen ez képezi azon elhatároló vonalak egyikét, amelyek a kereskedelmi társaságok két alakját: a közkereseti és részvénytársaságot egy mástól megkülönböztetik, t. i. az, hogy az előbbinél és az azzal rokon betéti társaságnál a tv. megkivánja a kereskedelmi minőség előfeltételéül azt, hogy e társaságok kereskedelmi ügyletek kötése céljából alakuljanak, ez utóbbinál pedig, ugyanezen szempontból eltekint attól.

A két társasági főalakzat között jelentkező további különbségeket kutatva, azt első sorban a két társaság tagjait terhelő felelősség különböző mértékében találjuk meg, aminek a K. T. az által ad kifejezést, hogy a közker. társaság tagjait, illetve a betéti társaság beltagjait a társaság kötelezettségeiért korlátlan és egyetemleges felelősség terheli, ellenben a r.-társaságnál ez a felelősség csupán az előre meghatározott és a társaság pénztárába befizetendő vagyonbetét erejéig terjed. A két főalakzat között, mintegy a középen áll a betéti társaság, melynek tagjaira nézve, azoknak a társaság ügyvitelében való részvétele mértékéhez képest, a korlátolt és korlátlan felelősség mértéke parallel nyer alkalmazást. Ezzel együtt jelentkezik a harmadik elhatároló vonal, t. i. az, hogy a társaság ügyintézésében való részvétel a két társasági alakzatban szintén különböző. A közkereseti társaság lényegének megfelelőleg ugyanis, mely szerint annak sulypontja a tagok személyes közremüködésében rejlik, a K. T. azt a szabályt állitja fel, hogy az üzletvezetés a társaság valamennyi tagja által történik s a társasági ügyek vitelére a tagok egyenlően vannak jogositva és kötelezve; a r.-társaságoknál ellenben a tagoknak a társaság ügyei intézésében való egyéni közremüködése teljesen ki van zárva.

Közelebbről vizsgálva tehát a kérdést, arra az eredményre fogunk jutni, hogy az üzleti tartozásokért való felelősségnek és az üzletvezetésben való részvételnek mértéke egymással egyenes arányban álló képleteket mutatnak. A mig a nagy, kereseti célokkal

biró társaságoknak czéljaival egyuttal adva van és létérdekével függ össze az, hogy a társaságok tagjai, mint a vállalat birtokosai egyuttal kifelé is ilyenek gyanánt jelentkezzenek, hogy azoknak megbizhatóságát mintegy saját nevükkel és személyükkel biztositsák, addig tagadhatatlan az, hogy ezeknél a társaságoknál jogilag és gazdaságilag elengedhetetlen az, hogy a vállalkozók itt a vállalatnak esetleges negativ eredményéért feltétlenül és korlátlanul feleljenek. — Ott azonban, ahol mint a r.-társaságnál, az üzletvezetésben való közvetlen és egyéni részvétel, részint a tagok nagy számánál, részint a tagok személyének könnyü változhatóságánál fogva egyenesen ki van zárva, ily korlátlan és feltétlen felelősséggel a tagokat megterhelni jogilag és gazdaságilag teljesen indokolatlan, mert a tagok az üzletvezetés tekintetében itt egyenesen a társaság képviselő szerveinek belátására és jóhiszemüségére vannak bizva, nem illetvén meg őket e tekintetben egyéb, mint az üzletkezelésnek a közgyüléseken való részvétel utján és a szavazati jog gyakorlása által történő ellenőrzése. — Az eredmény tehát ez: az individualistikus jellegü közker. társaságban jelentkező korlátlan és feltétlen felelősség elvével és az ezzel párhuzamosan haladó s az üzletvezetésben való közvetlen egyéni részvétel elvével szemben a korlátolt felelősségnek a capitalistikus és collectivistikus r.-társaságban megtestesült és az üzletvezetésből való kizártság elvével párhuzamosan haladó, de az előbbiekre szög alatt ható elve oly erőparallelogrammot ad, amelynek szem előtt tartása mellett kétségtelenül kizártnak tekinthető az, hogy a korlátolt felelősség és az üzletvezetésben való egyéni részvétel elve egymás mellett, legalább jogrendszerünkben helyet foglalhassanak. Ennek az erőparallelogrammnak az eredője a K. f. a. társaság.

Ekként világossá válik előttünk az, hogy a K. f. a. társaságok megalkotásával semmi egyéb czélja nem volt a külföldi törvényhozásoknak, mint az, hogy az egyéni és közvetlen üzletkezelés elvének felhasználásával lehetségessé váljék oly társulási alakzat megteremtése, a mely a közkereseti társaság ezen gazdasági előnyével összekapcsolja a részvénytársaságok nagy előnyét: a korlátolt felelősség elvét. Más szóval oly társaságok megteremtését czélozza ez az intézmény, a mely rendelkezik a kereskedelmi társaságok két főalakjának minden előnyeivel, anélkül, hogy azok akár a közkereseti, akár a részvénytársaságok hátrányos tulajdonságainak béklyóiba volnának szoritva.

Mindezekből kitünőleg, főleg gazdasági okok idézték elő a K. f. a. társaságok felállitásának szükségét, mert a gazdasági életben mindinkább utat tört az a nézet, hogy a korlátolt felelősség elvét a közkereseti társaságokban jelentkező individualismus alapján is fel kell épiteni, és pedig szorosan egymással összekapcsolva, nem pedig ugy, amint az egymás mellett a betéti társaságokban jelentkezik. Mert igaz ugyan, hogy a betéti társaságokban meg van a korlátolt felelősség elve, anélkül, hogy a korlátoltan felelős tagok a társasági ügyvitelből oly értelemben volnának kizárva, mint az a részvénytársaságoknál jelentkezik. Azonban a betéti társaságot mégsem tekinthetjük az elérni óhajtott czél ideális megvalósitásának. Egyrészt kétségtelen az, hogy a betéti társaság kültagjai részére biztositott jogok, a társasági ügyintézést illetőleg korántsem közelitik meg az egyéni és közvetlen ügyintézés ideálját s ámbár abban az individualistikus momentum lép az előtérbe, mindazonáltal a betéti társaság csak elszigetelten alkalmaztatik hosszabb tartamu müködést igénylő czélok elérésére alakuló társaságokra. A rendes jelenség, amely a betéti társaságok életében jelentkezik, az, hogy a társaságok fennállására kitüzött idő lejártával a tagok valamelyike részéről okvetlenül felmondás következik be, és pedig, ha a társaság üzeme kedvező eredményt mutat fel, a társasági viszonyt a beltag bontja fel, akit feszélyez az, hogy az üzleti nyereségnek jelentékeny részét oly tagnak kell átadnia, aki az üzletkezelésben személyesen nem vett részt; ha pedig az üzleti eredmény kedvezőtlen, akkor a felmondást a kültag eszközli, nagyon is érthető gazdasági okokból. Ezenfelül ezeknél a társaságoknál mindig megvan a veszély, hogy a beltagnak, mint gazdaságilag gyengébb félnek a személye a gazdaságilag erősebb kültagnak, ha nem is direkte, de legalább indirekte, befolyása alá kerül s kénytelen a kültagnak az üzletkezelésre vonatkozólag adott olyan utasitásait állandóan szem előtt tartani, a mely utasitások utján a K. T.-nek a betéti társaságok szervezetére vonatkozó intézkedései egyenesen kijátszatnak. Ilyeténképen a betéti társasági forma a tv. megkerülésével már módját ejti a korlátolt felelősség elve alkalmazásának, minek szem előtt tartásával önkénytelenül felmerül az a kérdés, hogy a kültagnak ne adjuk-e meg az üzletvezetésben való közvetlen részvétel jogát, anélkül, hogy őt az esetleg csak látszólag, mintegy Strohmann-ként szereplő beltag alkalmazására kényszeritendők.[1]

[1] O. jav. ind. 50. l.

A gazdasági élet szükségletei tehát áttörték a korlátlan felelősségnek az individualistikus társasági alakzatokban meggyökeresedett elvét s mindinkább nyilvánvalóvá vált az, hogy a korlátolt felelősség elve alapján ép oly szolid és a hitelezők érdekeit ép annyira biztositó társasági formák képzelhetők, mint a korlátlan felelősség elve alapján, amelynek tulajdonképi sulyát és horderejét a nagy közönség nem is ismeri.

Alig jutott azonban a korlátolt felelősség elve ez általános elismertetésre, már is megindult a vita arra nézve, hogy az uj társaság, amely ezt az elvet megvalósitani lesz hivatva, az individualistikus közkereseti társasághoz, avagy a capitalistikus jellegü részvénytársasághoz simuljon-e? A vita tulajdonképen a körül forgott, hogy a megalkotandó uj társaság előtérbe helyezze-e a tagok személyét oly értelemben, amint az a közkereseti társaságban előtérbe van helyezve és akként, hogy abban a tagok személyisége annyira össze legyen forrva a társaság létével, hogy az abban beálló minden változásnak befolyással fog kelleni birnia a társaság létére, a mihez még hozzájárul az is, hogy ebben az esetben a tagok egyéni tevékenységének a társaság beléletében a legszélesebb mederben tér nyittatnék; — avagy nem volna-e az uj társaságban a részvénytársaságnak capitalistikus jellege fenntartandó, abban az értelemben, hogy a tagok személyének változatlansága nem képezné a társaság megdönthetlen alapelvét, anélkül, hogy a részvénytársaság müködésére bénitólag ható s szigoruan formalistikus jellegü törvényes szabályok felállittatnának, tehát anélkül, hogy az uj társaságban az egyéni müködésnek oly kevés tere nyilnék, mint a részvénytársaságban?

Egészen közel feküdt az a megoldás, hogy az uj társaság lehetőleg individualistikus alapokon épittesék fel, mert nem látszott kétségesnek az, hogy bármely capitalistikus jellegü társaságban lehetséges volna a tőkéknek és az egyéni képességeknek oly hasznos és üdvös értékesitése, mint azokban a társaságokban, a melyek az egyéni müködést a tőke müködésével összekapcsolják. Ehhez képest azután az uj társaság lényegileg közkereseti társaság lett volna, annak szabályaihoz simult volna s attól egyedül a korlátolt felelősség elvének elfogadása tekintetében különbözött volna. — Mindazonáltal a szabályozásnak ez a módja nem volt megvalósitható. Kétségtelen ugyanis az, hogy az az individualismus, amely ezt a társaságot jellemzi, csak részben jelentkezik a köz-

kereseti társaságra vonatkozó abban a szabályban, hogy abban a tagok személye változatlan. Ellenkezőleg: a közkereseti társaságnak individualistikus voltát sokkal inkább jellemzi az a szerep, a melyet a társaságnak mindenkori tagjai ugy egymás között, tehát a társaságnak intern jogviszonyaiban, mint harmadik személyekkel szemben, tehát externe betöltenek s a mely szerepnek, az egyéni müködésnek természetes alapjai a közkereseti társaságot jellemző korlátlan felelősség elvén nyugosznak. Ettől a korlátlan felelősség elvétől kapják a közkereseti társaság tagjai azt a fontosságot, a mely jelentkezik abban, hogy a tagok a társaság ügyeiben annál élénkebb részt vesznek, mennél nagyobb az ügyek elhanyagolásával járó felelősség s a melynél fogva egyik társasági tagra nézve sem mellékes az, hogy a társ, aki esetleg az ügyek vitelére jogositó személyes tulajdonságokkal és képességekkel rendelkezik, az ügyek vitelétől távol tartja-e magát vagy sem? A közkereseti társaságot jellemző individualismus tehát egyenesen a korlátlan felelősség következménye, az tehát az alapelv elejtésével elveszti létjogosultságát. Azok a jogok, a melyek a közkereseti társaság tagjait az üzlet vezetése tekintetében a törvény értelmében megilletik, egyenesen a korlátlan felelősség elvének kifolyásai; de ugyancsak ezzel van összefüggésben a közkereseti társaságra nézve fennálló az a szabály, hogy a tagsági jogok egy tag részéről a többi tag beleegyezése nélkül a társaságon kivül álló személyekre át nem ruházhatók, valamint, hogy az egyes tagok személyében beálló cselekvési képtelenség, egy tag csődje, halála, vagy egy tag részéről történő felmondás a társaságot megszünteti.

Alig került tehát megvalósitásra az a törekvés, hogy a korlátolt felelősség elve lehetőleg kiszélesittessék, ebből a szempontból azonnal legyőzhetetlen nehézségekbe ütközött. Az ideál ez volt: alkottassék egy közkereseti társaság, a tagok legszélesebb egyéni tevékenysége alapján, de a nélkül, hogy azoknak müködése a korlátlan felelősség bilincseibe volna szoritva. Már a megvalósulás stádiumában be kellett a törvényhozónak látnia, hogy egy oly társaságnál, amelynél a tagok az előre meghatározott vagyonbetétnek a társaság pénztárába való beszolgáltatása által minden további kötelezettség alól megszabadulnak, a tagok személye nem léphet annyira előtérbe, mint a szigoruan vett individualistikus jellegü közker. társaságnál, mert az által, hogy annak fogalmi elemei közül a tagok müködésének belterjesebbé tételét czélzó momentu-

mot: a korlátlan felelősség elvét elimináltuk, ez a társaság nem lesz képes távolról sem azt a működést kifejteni, mint a közker. társaság. De egyébként is az individualistikus formákhoz való simulás még más veszélyekkel is jár. Még ha el is fogadnók azt a lehetőséget, hogy az ilyetén képen szervezett uj társaságban az egyéni működésnek lehetőleg széles tér biztosittassék, már csak ennélfogva is lehetetlenné válnék az a czél, amelynek elérését az uj társasági forma maga elé tüzte, t. i. az, hogy azáltal a kereskedői társulás és a tőkéknek kereskedelmi vállalatok utján való forgalomba hozatala lehetőleg megkönnyittessék, azok gyümölcsöztetésére ujabb ujabb tér nyittassék és hogy ezáltal ut nyiljék arra, hogy ujabb kereskedelmi vállalatok alapittassanak. Mert az oly társaságnál, amely a korlátolt felelősség elvén épül ugyan fel, de amelyben a tagok mindegyikének az egyéni működésre a lehető legszélesebb utat nyitjuk, nem képzelhetjük el azt, hogy abban bizonyos maximális számnál több tag vegyen részt, mert bizonyos maximális számnál több tagnak egyéni részvétele a társaság üzletvezetésében ki van zárva. A tagok nagy része ily társaságnál megelégednék azzal, hogy a társasági üzletvezetés tekintetében a mások üzletvezetésének ellenőrzésére szoritkozzék s ezek tevékenykenysége kimerülne abban a törekvésben, hogy a társaságba fektetett vagyonbetét sértetlenül fentartassék, illetve hogy az a szokásos hasznot eredményezze. Az üzletvezetésben való teljes és tökéletes részvétel csak csekély számu tag mellett képzelhető, ilyen módon pedig az uj társasági alakzat megalkotásának tulajdonképi czélja, a vállalkozási szellem fejlesztése, elesik.

Ilyen módon tehát nem maradt más választás, mint a korlátolt felelősségü társaságok szabályozásánál a részvénytársaságok capitalistikus jellegéhez simulni. És a midőn a szabályozásnak ez a módja előtérbe jutott, mindinkább kidomborodtak azok a legislativ-politikai szempontok, amelyek a korlátolt felelősségü társaságok szabályai megalkotásánál vezérszerepre voltak hivatva. A gazdasági élet tényezői sürgették az uj társasági alakzat megteremtését. szabadulni óhajtván a korlátlan felelősség nyomasztó elvétől; a a kérdés jogi oldalának vizsgálatánál kitünt azonban az, hogy a korlátlan felelősség elve elválaszthatlan a közkereseti társaság fogalmától, illetve attól az egyéni tevékenységtől, amely a közkereseti társaság tagjait jellemzi. Ha pedig a korlátolt felelősség ideálját keresi a gazdasági élet, azt ugy is megtalálja a részvénytár-

saságban; mi az tehát, ami a részvénytársaságokkal szemben is ujabb társasági alakulat megteremtését sürgeti? Ezen a ponton tünt azután ki, hogy a gazdasági élet tényezői nem helyesen ismerték fel a kérdés sulypontját, mert az uj szabályozással tulajdonképen nem a közkereseti társaságban gyökerező korlátlan felelősség elvétől óhajtottak szabadulni, hanem egészen mástól. Ez pedig semmi egyéb sem volt, mint a részvénytársaságok jogi szabályozását jellemző formalismus s az a nehézkesség, amely a részvénytársaság működésétől elválaszthatatlan.

Ismeretes az, hogy azok a részvényjogok, amelyek nem az oktroi-rendszer alapján állanak, amelyekben tehát a részvénytársaságok szabályozása többé nem lex specialis, hanem lex generalis alakjában történt, általában 2 csoportba osztályozhatók. Az egyikbe tartoznak azok a törvényhozások, amelyek a részvénytársaságok alapitását a fennálló törvényes szabályok betartása mellett kormányhatósági engedélytől teszik függővé s a melyek a részvénytársaságok működését a kormányok ellenőrzése alá helyezik. Az e csoportba tartozó törvényeket az engedélyezési rendszer hiveinek nevezzük. A másik csoportba tartoznak azok az államok, amelyeknél a részvénytársaságok alapitása és működése nem függ kormányhatósági engedélytől és az csupán csak törvényes intézkedésekkel van körvonalozva. Az eng. rendszer azon az alapgondolaton nyugszik, hogy a gazdasági veszélyek, amelyek a részvénytársasági formával járnak, csupán szigoru állami ellenőrzés utján ellensulyozhatók. Az eng. rendszer tehát rendészeti szempontokon nyugszik; elejét kivánja venni a részvénytársaságok könnyelmü alapitásának s szigoru állami ellenőrzés van vele összekötve. Az eng. rendszer azonban nem érte el czélját, t. i. azt, hogy a könnyelmü vállalkozást megakadályozza s e mellett sulyos teher volt az ellenőrző kormányhatóságokra. Ezért az átmenet a normativ szabályok rendszerére korán megtörtént. E rendszer az egyes társaságokkal szemben fennálló közigazgatási ellenőrzés helyébe az összes részvénytársaságokra egyaránt kiható törvényes intézkedéseket léptette. A részvénytársaságok alapitása törvényes előfeltételekhez van kötve, müködésük törvényes korlátok közé vonva, melyeknek be nem tartása esetén joghátrány éri a társaságot. E joghátrányok alkalmazása nem közigazgatási, hanem igazságszolgáltatási teendője az államnak, az nem csupán joga, hanem egyuttal kötelessége is. Az államoknak nem áll többé módjukban az, hogy belátásukhoz és a gazdasági viszonyok ala-

kulásához képest támogatásukban részesitsék vagy attól megfosz-szák a részvénytársaságot, csupán arra vannak korlátozva, hogy törvényes előfeltételek fenforgását s a müködés korlátjainak betartásá vizsgálják. Ennek következtében az állam a normativ rendsze mellett sincs a részvénytársaságokkal szemben minden tevékenység alól felmentve. Hogy azonban az állam e feladatának megfelel-hessen, a normativ rendszerrel egy más elvet kellett összekötni amely biztositja azt, hogy az állam a törvényes szabályok betartásá mindenkor vizsgálhassa, vagyis hogy az állam közegei arészvénytár-saságok alapitásáról és müködéséről mindenkor tudomást szerez-hessenek. Ez a részvénytársaságokra vonatkozó nyilvánosság elve, amely megköveteli azt, hogy a részvénytársaságok életének minden mozzanata, amely a nagy közönségre nézve fontossággal birhat, köztudomásra hozassék, hogy ezáltal mindenki, ki mint társasági tag vagy hitelező, a részvénytársasággal vonatkozásban áll, a részvény-társasággal szemben való magatartását irányithassa s azok, akik a társasággal viszonyba lépni óhajtanak, annak gazdasági körülmé-nyeiről mindenkor értesülhessenek. A nyilvánosság elve megköve-teli tehát első sorban azt, hogy a részvénytársaság alapszabályai legalább lényeges részükben közzététessenek, hogy az azokban előfor-duló változások szintén nyilvános tudomásra hozassanak; hasonló-kép szabály szerint közhirré teendők azon személyek nevei, akik a részvénytársaság képviseletére hivatva vannak, valamint az alap-tőkében beálló mindennemü változás. A nyilvánosság elve érvényesül atársasági mérleg közzétételére vonatkozó kötelezettségben, továbbá azokban a szabályokban, amelyek a közgyülés megtartására, s a köz-gyülési jegyzőkönyveknek a biróságok előtti bemutatására vonatkoz-nak. A nyilvánosság előtt folyik le a részvénytársaság felosz-lása, stb.

Látni való tehát, hogy még a normativ rendszer mellett is, amely pedig az eng. rendszernél sokkal szabadelvübbnek nevez-hető, a részvénytársaság müködése mily szigoruan körvonalozott határok között mozog. Nem lehet tehát csodálkoznunk azon, hogy a korlátolt felelősség elve utáni vágy tulajdonképen abban az óhaj-tásban csucsosodott ki, hogy egy oly társasági alakzat teremtessék, amely a korlátolt felelősség elvét érvényre juttatja anélkül, hogy azzal a részvényjogban meggyökeresedett publicitas elve volna össze-kapcsolva; annál kevésbbé azon, hogy ott, ahol mint Ausztriában, a részvényjog az engedélyezési rendszer békóiba van szoritva, egy

korlátolt felelősség elvén nyugvó uj társasági alakzat megteremsével az üzleti élet ez alól óhajtott szabadulni.

A korlátolt felelősség elvének elfogadásával együtt járt tehát , hogy a szabályozásnak el kellett hagynia a közkereseti társagban lefektetett individualistikus alapot, anélkül azonban, hogy r.-társasági formalismust a szabályozás magáévá tenné. Ennek ɔvetkeztében a K. f. a. társaságot helyesen csak a r.-társaság egy abálytalan alakjának tekinthetjük,[1] amely tagadhatatlanul foglal agában elemeket a közker. társaság könnyedségéből és mozgéɔnyságából. Általában tehát áll a K. f. a. társaságokra az, hogy ha okban a tagok személye nem is lép annyira előtérbe, mint az a ɔzkereseti társaságnál történik, mert ez a korlátolt felelősség elével nem egyeztethető össze, mindazonáltal maga a korlátolt lelősség elve még nem követeli meg azt, hogy a tagok müködét a társasági ügyvitel tekintetében az a közönyösség jellemezze, ely a r.-társaság tagjaira nézve karakteristikus. A társaság szabályoisával ép az volt a törvényhozó czélja, hogy az olyan társas alakulakra legyen alkalmazható, amelyek a r.-társaságokat jellemző rmalismust nem viselik el, de amelyeknél a tagok üzletvezetési vékenységének hiánya a társaság életére nem egészen közömbös. y van ez különösen abban az esetben, ha az egyéni czég öröɔsei az üzletet együtt óhajtják folytatni; de különösen alkalmas a társasági forma azokra a társaságokra, amelyek nem eminenter yerészkedési, hanem más, közhasznu tevékenység folytatása czélból alakultak, egyáltalán mindenütt, ahol a tagok nem azért lépek be a társaságba, hogy befektetett tőkéjüket gyümölcsöztessék, etleg, hogy üzletrészükkel nyerészkedjenek, hanem ahol a társagi czél elérése a tagok ambicióját is képezi, anélkül, hogy a ɔrlátlan felelősség elvét magokra venni hajlandók volnának.

Mindezek alapján kialakulnak előttünk azok a kérdések, ameek a szóban forgó társaság jogi szabályozása tekintetében az ütɔző pontokat képezik. Megfontolandó mindenek előtt az, hogy iként legyen a K. f. a. társaságra nézve a korlátolt felelősség elve abályozva, a nélkül, hogy ez elv csábító hatásának reactiója: az zal való visszaélés és a társaságba belépni óhajtók gazdasági kizsákányolása lehetővé tétetnék, de egyuttal hogyan kell gondoskodni a

[1] Cosack: Lehrb. des H. R. 5. kiad. 682. l. Lehmann: Das Recht der ktiengesellschaften. I. k. 278. l.

korlátolt felelelősség elve mellett a hitelezők érdekeiről; megfontolandó továbbá az, hogy miként szabályozandó a társaság organizácziója, anélkül, hogy a részvénytársaság formalismusának veszélye fenyegetné az uj társaságot. Más szóval: melyek azok az elvek, amelyek a részvénytársaság és közkereseti társaság alapelveiből az uj társaság szabályozásánál átveendők, illetve összeegyeztetendők? — Ezekhez járul az a nagyfontosságu kérdés: mily czélu egyesüléseknek kell az uj társasági alakzatot megnyitni, vagyis a tv. értelmében mily czélt választhat magának a K. f. a. társaság?

Hogy e bennünket legközelebbről érdeklő kérdéssel legelső sorban tisztába jöjjünk, utalnunk kell arra, amit a közker. és részvénytársaság elhatárolására nézve, a társasági czélt illetőleg fentebb mondottunk. A kérdés közelebbről vizsgálva, ekként hangzik: kereskedelmi társaság legyen-e a K. f. a. társaság, pusztán az általa választott társasági forma alapján, ugymint a részvénytársaság, tekintet nélkül arra, hogy mily czélból alakul, avagy csak abban az esetben legyen-e az, ha a társaság kereskedelmi ügyletek folytatása czéljából alakul?

Tudjuk azt, hogy a K. T. a részvénytársaságokra vonatkozó ezen kérdés tekintetében az 1870. évi német novella álláspontjára helyezkedett s ezzel ellentétbe került az ált. német K. T. rendszerével. Ismeretes az is, hogy a részvénytársaságok szabályozása a szóban forgó szempontból a különböző törvényhozásokban 3-féleképen történik s ehhez képest a külföldi törvények 3 csoportba osztályozhatók. A legszélső álláspontot foglalják el azok a törvények, amelyek a részvénytársaságot kereskedelmi társaságnak tekintik, de csak abban az esetben, ha az kereskedelmi üzlet folytatása czéljából alakul. Ebbe a csoportba tartoznak a németalföldi, az osztrák és a spanyol jog. Ez a szabályozás azt jelenti, hogy miután a magánjogi társaságoknak is módjukban áll az, hogy részekre osztott alaptőkével és a tagok korlátolt felelőssége alapján keletkezzenek, ennélfogva ellentét keletkezik a technikai értelemben vett részvénytársaság és a részvénytársaságok módjára organizált magánjogi társaságok között. A második csoportba tartozik K. T.-ünknek ismert rendszere, mely ezáltal a kereskedőknek külön osztályát, az u. n. Formkaufmannokat létjogosultsággal ruházta fel. Hasonló a szabályozás iránya az uj német K. T.-ben, továbbá az 1893. évi novella óta a franczia, a japáni és az argentiniai jogban. Mit jelent a szabályozásnak ez a módja tulajdonképen? Azt, hogy ez által a kereskedelmi jog eszméi az ált. magánjoggal szemben nevezetes tért foglaltak, hogy

mindazok az egyesülések, amelyek a részvénytársaságok módjára vannak szervezve, egy és ugyanazon jogszabályok alatt állanak és hogy a nem kereskedelmi czéllal biró részvénytársaságok jogviszonyai csak azonosak lehetnek azon részvénytársaságokéval, amelyek commerciális czélokat szolgálnak. A jogfejlődés folyamán tehát a kereskedelmi jog körébe vonták azokat a jogszabályokat, amelyek tulajdonképen az ált. magánjogba valók. Következménye pedig e szabályozásnak első sorban az, hogy a részvénytársaságot megilletik mindazok a jogok és terhelik mindazok a kötelességek, amelyek a kereskedőkre nézve fel vannak állitva, még abban az esetben is, ha a foglalkozás tárgyánál fogva nem volnának kereskedőknek tekintendők; másodsorban pedig az, hogy a részvénytársaságnak minden ügylete, amely egyáltalán alkalmas arra, hogy kereskedelmi ügylet legyen, tehát minden ügylete, amely nem ingatlanra vonatkozik, K. T. 259. §. ut. bek. és 260. §-a alapján mint mellékügylet, kereskedelmi ügylet. Ez idézi azután elő a mai jogban azt a visszás állapotot, hogy azok a részvénytársaságok, amelyek ingatlanokra vonatkozó ügyletek kötése czéljából alakultak, ennek daczára kereskedők, az ügyleteik közül pedig az ingatlanra vonatkozó alapügyletek nem kereskedelmiek, ellenben minden más ügyletök, mint mellékügylet, kereskedelmi. Önkénytelenül is felmerül tehát a kérdés, nem volna-e czélszerü a részvénytársaságokra vonatkozó formalistikus elvet elejteni s a részvénytársaságok szabályozását a kereskedelmi jogból az ált. magánjogba áthelyezni? Ez esetben a kereskedelmi jognak csak az volna a feladata, hogy kereskedelmi társaságoknak minősitse azon részvénytársaságokat, amelyek kereskedelmi ügyletek kötése czéljából alakultak, egyébként a kereskedelmi és a magánjogi részvénytársaságok jogi szabályozása a mellett mindenben teljesen egyöntetü volna.

Ugyanezek a szempontok irányadók a K. f. a. társaságokra nézve is. A mint a részvénytársaságokat, ugy ezeket is teljesen indokolatlan volna a választott társasági czél tekintetében kizárólag a kereskedelmi élet terére szoritani, oly értelemben, hogy csak oly társaságok volnának K. f. a. társaságok, illetve csak azok esnének az uj szabályozás keretébe, amelyek kereskedelmi ügyletek kötése czéljából alakulnak. Azok a gazdasági szükségletek, amelyek az uj társasági alakzatot életre hivták, egyaránt érezhetők a kereskedelmi és az ált. magánjogi forgalom terén, indokolatlan volna tehát ebből az alakulásból azokat az egyesüléseket kirekeszteni, amelyek a kereskedelmi ügyletek nagyon is szükre szabott terén kivül kivánnak érvényesülni. Ez jut kife-

jezésre a szóban forgó német törvényben[1] és az osztrák javaslatban,[2] amelyek a K. f. a. társaságok alakulását minden törvényes czélra megengedik és ezenkivül a társaságot egyenesen kereskedelmi társaságnak minősitik.[3] Ez a jelleg az id. törvényben és javaslatban az által is kifejezésre jut, hogy mindkettő kötelezőleg irja elő a társaságra nézve a czégjegyzékbe való bejegyzést.

A szabályozásnak ez a módja teljesen megfelelő.

A K. f. a. társaságokat tehát nem szabad csakis oly társulási alakzatra szoritanunk, amelyeknél az egyesülés czélja kereskedelmi üzet folytatása; szükséges azonban az, hogy a német és az osztrák codifikáció mintájára azokat a czélra való tekintet nélkül kereskedelmi társaságoknak minősitsük.

A társasági cél tekintetében még két körülményt kivánok kiemelni.

Ismeretes ugyanis az, hogy az a vita, amely a K. T. 5. §-a II. bek.-ének rendelkezése körül kifejlődött és amely a szerint az 5. §-nak az az intézkedése, hogy a *kiskereskedői üzlet* folytatására alakult társaságok nem tekinthetők kereskedelmi társaságoknak, csak ugy értelmezhető, hogy kiskereskedői üzlet folytatására közkereseti és betéti társaság nem alakulhat, minő eredményre jutott. Nem vitás ugyanisa az, hogy az 5. §. általános intézkedése csak a hibás törvényhozási technika eredménye s hogy az nem vonatkozik oly részvénytársaságokra és szövetkezetekre, amelyeknek czélja kiskereskedői üzlet folytatása.[4] Az itt emlitett vita körében kifejtett nézetekhez képest nem látszik kétségesnek az sém, hogy az 5. §. hibás rendelkezése a K. f. a. társaságokra sem lesz alkalmazható; ezt azonban félreértések elkerülése végett kifejezetten ki kell emelni.

A másik kérdés az osztrák javaslat egy speciális intézkedése nyomán támad. Ennek 1. §-a szerint ugyanis biztositási vállalatok folytatására korlátolt felelősségü társaság nem alakulhat. Ez képezi az osztrák jav. szerint a társasági czél tekintetében az egyetlen korlátot. Kérdés tehát, hogy ez a korlátozás nálunk is felállitandó-e vagy sem? Az intézkedés az osztrák javaslatban azon a megfontoláson nyugszik, hogy az uj társasági alakzat jellegénél és orga-

[1] 1892. évi német tv. 1. §.

[2] O. jav. 1. §.

[3] Német tv. 13. §. — O. jav. 55. §.

[4] Dr. Lévy Béla: A kereskedelmi jog elhatárolásának kérdése kereskedelmi törvényünk revisiója szempontjából. Magyar Jogászegyl. Ért. XX. k. 9. füz. 37. l.

nizációjánál fogva nem fog elég biztositékot nyujtani arra nézve, hogy az esetleg annak formájában keletkezendő biztositási vállalatok üzeme elegendően szilárd és szolid lesz. Nem szabad azonban elfelejtenünk azt, hogy az osztrák biztositási regulativum szerint a biztositási társaságok müködése Ausztriában állandó és szakadatlan állami ellenőrzés alatt áll, hogy ott tehát jogpolitikai szempontból nem tartották elegendőknek azokat a normativumomokat, amelyeket ezen vállalatokra nézve az ált. német K. T. felállit. A kérdés szorosan összefügg a biztositási vállalatok jogviszonyainak törvényhozási szabályozásával, s minthogy ebben előreláthatólag azok müködése szigoruan megállapitott jogi határok közé lesz vonva, ennélfogva nem indokolt, hogy a törvényhozó ily negativ szabálylyal vágja utját a biztositási vállalatok szabad terjeszkedésének és mintegy praejudikáljon egy oda nem tartozó speciális kérdésben.

A K. f. a. társaság alapitása ugy történik, mint a részvénytársaság simultan alapitása, vagyis alkalmazandók azok a szabályok, a melyek a részvénytársaság alapitásának azon esetére állanak, amidőn az alapitók az alaptőke részeit képező összes részvényeket átveszik. Mindazonáltal a K. f. a. társaságok alapitására vonatkozó szabályokban nem annyira a részvénytársaság alapitási szabályait átlengő formalismus, mint inkább a tendencia jellemzi, hogy lehetőleg ellensulyoztassék az a vonzóerő, a melyet a korlátolt felelősségnek tudata a nagyközönségre gyakorol. Ehhez képest tehát a társaság alapitásának első szakasza: a társasági szerződés létrejötte a közkereseti társaságra nézve jellemző formátlansággal szemben irásbeli alakot tételez fel és pedig egyenesen közokirati formát.[1] A társasági szerződés kötelező tartalma a részvénytársasági alapszabályokénál sokkal korlátoltabb s csak a vállalat czégét és székhelyét, a vállalat tárgyát, az alaptőke nagyságát s az egyes tagok által az alaptőkére beszolgáltatandó betétek (törzsbetétek) nagyságát kell tartalmaznia.[2] Ennek következtében nem tartalmaz az intézkedést pld. a társasági üzletvezetés módjára s a társaság hirdetmények közzétételére nézve. Ellenben magában a társasági szerződésben kell intézkedni a nemkészpénzbeli betéteknek értékéről, továbbá azon különös előnyökről, amelyek a társaság vala-

[1] Német tv. 2.§. —0. jav. 4. §. III.
[2] Német tv. 3. §. I. —0. jav. 4. §. I.

melyik tagjának javára biztosittatnak, végül az alapitási költségek maximális értékéről.[1] Ez utóbbi adatok különösen fontosak abból a szempontból, hogy a társaság tagjainak azokra vonatkozólag kellő időben tájékozást nyujtanak, a tagok tehát abban a helyzetben vannak, hogy már az alakulás első stádiumában a társaság összes jogviszonyáról kellő tájékozást szerezhetnek, s nem áll be a részvénytársaságokra nézve fennforgó az a veszély, hogy e kérdésekben az alakuló közgyülésen keletkező majoritás akarata legyen az irányadó.

A társaság alaptőkéje és az egyes tagok által szolgáltatandó törzsbetétek értéke minimálisan korlátozva van. És pedig az alaptőke minimális nagysága a német törvény értelmében 20,000 márka,[2] az osztrák jav. szerint 20.000 K.[3] A törzsbetétek minimális értéke 500 M., illetve K.[4] A mig azonban a részvénytársaságoknál az alaptőke előre meghatározott részei egyenlőek s ennélfogva a tagoknak az alaptőkében való részei szabályszerint egyformák, addig a K. f. a. társaságoknál az egyes tagok törzsbetétei különböző nagyságban állapithatók meg.[5] Mindazonáltal a társaság alapitásakor minden egyes tag csak egyetlen üzletrészt vehet át.[6] Meg van azonban engedve az, hogy egy üzletrész több személynek osztatlan tulajdonát képezze s ez esetben a közös tulajdonosok a részeik arányában őket terhelő kötelezettségekért együttes adósokként felelősek, jogaikat azonban csak közösen gyakorolhatják.[7]

A törvényhozások különös gondot forditottak arra, hogy a szóban forgó társaságok könnyelmü alapitásának lehetőségét az által akadályozzák meg, hogy az üzletrészek átruházhatóságát szigoru korlátok közé vonják. Tudjuk, hogy a r.-társaságok legnagyobb gazdasági veszélye épen a részvények, mint értékpapirosoknak azon tulajdonságában rejlik, hogy azok egyuttal a tagoknak a társasággal szemben fennálló jogaikat magokban foglalván, az ekként megtestesitett követelési jog átruházásához magának a részvénynek átruházása elegendő s ennélfogva az átruházás annál könnyebb, mint

[1] Német tv. 5. §. IV. — O. jav. 6. §. IV., 7. §. I., II.
[2] Német tv. 5. §. I.
[3] O. jav. 6. §. I.
[4] Német tv. és O. jav. id. §§.
[5] Német tv. 5. §. III. — O. jav. 6. §. II.
[6] Német tv. 5. §. II. — O. jav. 6. §. III.
[7] Ném. tv. 18. §. — O. jav. 73. §.

kevésbbé tartalmazza maga a részvény a benne foglalt követelés hitelezőjének megjelölését. A bemutatóra szóló részvények átruházása egyáltalán semmi formalismushoz sincs kötve, a névre szóló részvényeknél pedig elegendő az átruházás érvényességéhez a forgatmány, legfeljebb annak a társasággal szemben való érvényességéhez kivántatik meg az, hogy az átruházás a részvénykönyvbe való bejegyzés végett a társaság tudomására hozassék. Ennek folytán a részvénytársaságnál mindenkor megvan az a veszedelem, hogy a társaság első tagjai, akik az alapitás könnyelmüségéről már a társaság müködésének kezdetén meggyőződnek, azonban nem hajlandók az ezzel járó anyagi következményeket viselni, a részvény átruházása által minden további felelősség alól megszabadulnak s a részvény uj tulajdonosára háritják a részvény elértéktelenedésének veszélyét. A részvények könnyü circulaciója tehát a részvénytársaságok legnagyobb gazdasági hátránya. Lássuk hogyan van ez a veszély a K. f. a. társaságoknál megakadályozva.

Az üzletrészekről szóló okiratok kiállitása a K. f. a. társaságoknál is megvan engedve; amig azonban a részvénytársaságoknál az alaptőke biztositott vagy befizetett részéről szóló okiratot a tag a társaságtól a törvény értelmében követelni jogositva van, addig a K. f. a. társaságok tagjainak ez a joga nem áll fenn, kivéve, ha a társaság szerződés a tagoknak ezt a jogát kifejezetten biztositja. Szem előtt tartva most már azt az, ugy a német törvényben[1], mint az osztrák javaslatban[2] kifejezett általános elvet, hogy a tagok üzletrészei átruházhatók és átörökithetők, természetes, hogy a törvényhozások az átruházhatóságot oly alakszerüséghez kötik, amelyek alkalmasak arra, hogy az üzletrészek hátrányos forgalomképességét megakadályozzák. Első sorban mindkét codificatió értelmében szabályként áll az, hogy az üzletrészek átruházásához közokiratra van szükség[3] s hogy az átruházás e formáját megállapitó intézkedés oly absolut szabálynak tekintendő, amelylyel szemben a társasági szerződésnek az átruházást csak megnehezitő dispoziciókat szabad tartalmaznia, pl. abban az irányban, hogy az átruházás érvényességéhez a társaság jóváhagyása kivántassék meg[4]. Mindezeken felül az osztrák javaslat kétségek

[1] Ném. tv. 15. §. I.
[2] O. jav. 70. §. I.
[3] Ném. tv. 15. §, III. — O. jav. 70. §. II.
[4] Ném. tv. 15. §. V. — O. jav 70 §. II.

elkerülése végett szükségesnek tartotta még kijelenteni azt is, hogy az üzletrészekről kiállitott okiratok bemutatóra soha sem szólhatnak s hogy azok átruházásához a forgatmány egymagában véve nem elegendő[1]. A javaslatnak ezt az intézkedését azonban, tekintettel az átruházás formaságainak előbb emlitett megállapitására, feleslegesnek tartjuk. Az üzletrészekről esetleg kiállitott okiratok tehát nem birnak az értékpapirosok tulajdonságaival, hanem azok egyszerüen a tartozást elismerő bizonyitó okiratok. Van azonban az osztrák javaslatnak egy intézkedése, amely a K. f. a. társaságokat közelebb hozza az individualistikus jellegü társaságokhoz s amely az üzletrészeknek, vagy legalább is azokból folyó jogoknak forgalomképességét a legnagyobb mértékben megakadályozza. A német joggyakorlat ugyanis, a német törvény hallgatása következtében, megengedi azt, hogy az üzletrészekről kiállitott okiratokhoz osztalékszelvények csatoltassanak, amelyek esetleg bemutatóra is szólhatnak s amelyeknek átruházása semminemü formalitás alá nem esik. Ezeknek kiállitását az osztrák javaslat kifejezetten megtiltja[2] és pedig helyesen abból a szempontból, hogy az ily osztalékszelvények kiállitása ismét módot fog nyujtani nem ugyan magával az üzletrészszel, de legalább is annak várható hasznával való üzérkedésre. Ez intézkedéssel a társaság üzleti eredményei közelebb hozatnak a közkereseti társaságéhoz és a társaság individualistikus jellege hathatósabban kifejezésre jut. Ugyancsak a német tvnynyel ellentétben, amely szerint az üzletrész átruházásának érvényességéhez, ha ahhoz a társaság jóváhagyása nem kivántatik meg, elegendő az, ha az átruházás ténye a társaságnak bejelentetik,[3] amely arról bármily formában tudomást vehet, megkivánja az osztrák javaslat azt is, hogy a társaság a mindenkori tagokról hiteles könyvet vezessen[4] és hozzáteszi ehhez azt, hogy a társasággal szemben csak az tekinthető tagnak, aki e könyvbe tagként be van vezetve. Ez az üzleti könyv tehát constitutiv hatályára nézve megegyezik a részvénykönyvvel, attól azonban abban különbözik, hogy ennek megtekintése a társaság tagjainak bármikor jogában áll. Minthogy a szóban forgó könyv nem csak a tagok neveit, hanem az azok által átvett alaptőke-részleteket és az

[1] O. jav. 69. §. III.
[2] O. jav. 69. §. IV.
[3] Ném. tv. 16. §. I.
[4] O. jav. 25. §.

azokra teljesitett befizetéseket is pontosan tartalmazza, ennélfogva az a társaság mindenkori helyzetéről pontos képet nyujt. Az üzletrészek átruházhatóságának elve mellett nem méltányolható eléggé ily constitutiv hatályu nyilvános könyvnek statuálása.

Az üzletrészek átruházásának azon esete, midőn az átruházás oly egyén részére történik, aki már a társaság tagja, a német törvényben és az osztrák javaslatban eltérőleg van szabályozva. A német törvény szerint ugyanis az üzletrészek, mint a forgalom tárgyai akkor is megtartják önállóságukat, ha öröklés vagy élők közötti átruházás esetén több üzletrész egy tag kezében egyesül[1]. Ellenben az osztrák javaslat következetesen alkalmazza a társaság alapitására nézve irányadó azt az elvet, hogy a társaság keletkezési stadiumában senki sem képviselhet egynél több üzletrészt és ehhez képest több üzletrésznek egy kézben való egyesülése esetén az eredeti üzletrész a szerzettek értékéhez képest megnövekedik, az üzletrész tehát mindig megtartja egységét[2]. E szabályozás csak az üzletrészek forgalomba hozatalának megakadályozását czélozza s az azokra vonatkozó börzei üzérkedés megakadályozására hathatós ellenszernek látszik. A tagsági jogok gyakorlásának terjedelmére azonban az üzletrészek egységességének elve befolyással nincs, mert pl. ugy a német törvény, mint az osztrák javaslat értelmében a társasági gyüléseken való szavazati jog a szerint igazodik, hogy az egyes tagok által képviselt üzletrészek hányszor oszthatók a 100-as számmal[3].

Mindkét jogforrásunk megengedi azonban az üzletrészeknek felosztás utján való forgalomba helyezését, ami kifolyása egyrészt az üzletrészek különböző nagyságára vonatkozó mindkét jogban elfogadott elvnek, másrészt és főleg az osztrák javaslatban lefektetett annak az elvnek, amely szerint az üzletrészek egységes jellegüket egy kézben való egyesülés esetén is megtartják. E tekintetben is különbség van azonban az osztrák javaslat és a német tv. között amely utóbbi nem állitván fel az üzletrészek felosztására nézve szigorubb korlátokat, a részvénytársasági jogból kifolyó ily fajta hátrányos üzérkedésnek alig tudja utját vágni. A német tv. ugyanis az üzletrészeknek felosztás utján való forgalomba helyezését csak ahhoz a feltételhez füzi, hogy a felosztás a társaság jóváhagyásával

[1] Ném. tv, 15. §. II.
[2] O. jav. 69. §. II.
[3] Ném. tv. 47. §. — O. jav. 38. §.

történjék, de a társasági szerződés kimondhatja azt is, hogy még ez a feltétel sem kivántatik meg akkor, ha a felosztás nem a társaságon kivül álló 3. személyek, hanem a társaság tagjai számára történik, vagy ha egy tag elhalálozása esetére annak örökösei között hajtandó végre; ahhoz tehát, hogy az üzletrészek feloszthatók legyenek, a társasági szerződés különös kijelentését nem kivánja meg. Ellenkezőleg: a szerződésnek csak akkor kell a felosztásra nézve intézkedést tartalmaznia, ha a felosztást kifejezetten ki akarja zárni. Ha tehát a szerződés a felosztásról nem rendelkezik, az a tv. értelmében megengedettnek tekintendő. Egyedüli korlátot csak az képez, hogy egy és ugyanazon üzletrésznek több hanyadrésze ugyanazon szerzőre át nem szállhat.[1] Ezzel szemben az osztrák jaraslat az eo ipso feloszthatóság elvét nem ismeri, vagyis ennek törvényerőre emelkedése esetén az üzletrészek feloszthatóságának csak akkor lehet helye, ha ezt a társasági szerződés kifejezetten megengedi. Ez által a javaslat az üzletrészekkel való üzérkedést még inkább neheziteni óhajtja, mert annak szélesebb mederben való megengedése a successiv alapitásnak nyitna utat, t. i. az alapitás azon módjának, midőn a társaságban nemcsak azok részesednének, akik annak alapitásában részt vettek, hanem lehetségessé tenné azt, hogy az alapitók, mint helyettesek, üzletrészeik hányadait rajtok kivül álló személyek között, esetleg mesterségesen felemelt agióval oszszák szét. Ezt a czélt a javaslat azonfelül egy felette üdvös intézkedéssel éri el, amidőn kötelezőleg előirja azt, hogy a társaságnak a czégjegyzékbe való bevezetésétől számitott egy éven belül olyan személyek javára, kik nem tartoztak a társaság alapitói közé, az üzletrész felosztásának egyáltalán helye nem lehet. Ezentul, ha a társasági szerződés a felosztást egyáltalán megengedi, az abban még további feltételekhez is füzhető. Igy megkivánható a társaság jóváhagyása a felosztáshoz egyáltalán, vagy csak abban az esetben, ha a felosztás oly egyének javára történik, akik a társaságnak még nem tagjai. Bizonyos tekintetben azonban a javaslat liberálisabb, mint a német tv. Ez ugyanis, mint emlitettük, ha csak a szerződés másként nem intézkedik, az üzletrésznek halál esetére való felosztásához szintén a társaság jóváhagyását kivánja meg, mig az osztrák javaslat szerint ily esetben a felosztás minden korlátozás nélkül bekövet-

[1] Ném. tv. 17. §.

kezhetik, ha csak a szerződés szerint nem kivántatik meg a társaság jóváhagyása.[1]

Mindezek alapján látjuk azt, hogy az átruházásra vonatkozó szabályokban mintegy ellensulyozva van az, hogy szerkezete értelmében a K. f. a. társaság sokkal könnyedébb és mozgékonyabb, mint a részvénytársaság, vagyis hogy az nagyon sok tekintetben a közkereseti társasághoz simul. Az itt tárgyalt korlátozások arra valók, hogy a börzei üzérkedés, amely a részvények könnyü átruházhatósága folytán azokra nézve a legnagyobb mértékben helyet foglalhat, az üzletrészekre nézve lehetetlenné tétessék. Ezek betartása mellett az üzletrészek sem egészben, sem felosztva nem képezhetik a piaczi kereslet és kinálat tárgyát, azok árfolyam-változása per absolutum ki van zárva, ami ismét azt eredményezi, hogy az üzleti életben teljesen járatlan nagyközönség, tehát oly egyének, akik érdekeiket a társaság üzletvezetésében közvetlenül nem ellenőrizhetik, a K. f. a. társaságok üzletrészeit pusztán tőkebefektetés czéljára, vagy az azoknak tőzsdei forgalmából várható nyereségre való tekintettel fel nem használhatják.

Mellőzve a K. f. a. társaságok bejegyzésére és a társaság czégére vonatkozó intézkedéseknek tárgyalását, amelyek tekintetében a szabályozás mindkét módja a fennálló részvénytársasági joghoz csatlakozik, át kell térnünk annak ismertetésére, hogyan vannak a K. f. a. társaságokra nézve a tagok jogviszonyai, nevezetesen a korlátolt felelősség elve szabályozva és mily biztositékokat állitottak fel a törvényhozások ez elv mellett a társaság hitelezői érdekeinek megóvására?

A K. f. a. társaság hitelezőinek biztositására a társaság alaptőkéje szolgál.[2] Ennek fenntartására vonatkozólag a törvényhozások szigoru intézkedéseket tartalmaznak. Az alaptőke a tagok törzsbetéteiből alakul, ennek következtében részletes szabályokkal van biztositva az, hogy a tagok törzsbetétjeiket beszolgáltassák. Különösen a befizetésre vonatkozó ált. szabályon[3] kivül részletes intézkedésekkel van körvonalozva az az eljárás, amelyvalamelyik tag fizetési késedelme esetén követendő. Első sorban áll az a szabály, hogy az a tag, aki törzsbetétét a társaságnak kellő időben be nem szolgáltatja, a

[1] O. jav. 72 §.
[2] Ném. tv. 13. §. II. — O. jav. 55. §. II.
[3] Ném. tv. 19. §. — O. jav. 57. §

késedelem idejére a társaságnak kamatot köteles fizetni,[1] sőt az osztrák javaslat szerint a késedelmes tagok terhére kötbér is megállapitható a társasági szerződésben.[2] Egyébként a további késedelem esetén a késedelmes tagokkal szemben ugyanolyan jogai vannak a társaságnak, mint az a részvénytársaságra nézve meg van állapitva, így különösen helye van a K. T. 169. és 170. §-ában megállapitott felhivási eljárásnak. Ha azután a felhivás eredménytelen marad, helye van az üzletrész megsemmisitésének, amely intézmény szintén a részvényjogból vétetett át.[3] Azon tag fizetési kötelezettségéért azonban, kinek üzletrésze a megsemmisitési eljárás folyamán semmisnek nyilvánittatott, ezen megsemmisités után felelősek annak összes jogelődei, tehát mindazok, akik a fizetési felhivás kibocsátását 5 évvel megelőzőleg a megsemmisitett üzletrésznek tulajdonosai voltak. Ezek ellen a társaságnak visszkereseti joga van.[4] Ha már most a hátralékos törzsbetét sem magától a késedelmes tagtól, sem annak jogelődeitől be nem hajtható, ebben az esetben a társaság többi tagjaira nézve a részvényjogban teljesen ismeretlen elv nyer alkalmazást, t. i. az összes tagokat egyetemlegesen terhelő felelőség elve. A részvényjogban ugyanis a hátralékos befizetések behajtása, illetve azoknak megsemmisitése a nyilvánosság előtt folyik le, s annak befejezte után a részvények forgalomképessége mindig módot nyujt arra, hogy a megsemmisitett részvény értéke a forgalom utján a társaság alaptőkéjébe befizettessék. A K. f. a. társaságok üzletrészének természete kizárja annak a lehetőségét, hogy a megsemmisitett üzletrész a forgalomba hozatal utján ismét értékesithető legyen, ennélfogva az alaptőke épségét a K. f. a. társaságoknál más eszközökkel kellett biztositani. Erre való a társaság összes tagjait egyetemleg terhelő felelősség, amely szerint, ha az emlitett módok az üzletrész behajtása tekintetében eredményre nem vezettek, ez esetben a hiányzó üzletrész értéke a társaság többi tagjai által pótolandó. Ehhez képest a társaság minden tagját a többi tagok fizetési kötelezettségét illetőleg mintegy törvényes kezesség terheli, amely akként van szabályozva, hogy a tagok a hiányzó üzletrészt a saját üzletrészeik arányában

[1] Ném. tv. 2[illegible]. §. — O. jav. 59 §.
[2] O. jav. id. §.
[3] Ném. tv. 21. §. I. II. — O. jav. 60. §.
[4] Ném. tv. 22. §. — O. jav. 61. §.

együttesen a társaság pénztárába beszolgáltatni tartoznak. A tagoknak ez a felelőssége tehát üzletrészeik arányában áll fön, ha azonban valamelyik tagtól a hiányzó üzletrész hányada a kezességi elv alkalmazásával be nem hajtható, a többi tagok további felelőssége még ezen be nem hajtható hányadra is kiterjed.[1] Az ekként kifizetett üzletrész azonban nem illeti meg a társaság többi tagjait, hanem az magának a társaságnak tulajdonába megy át, amelynek joga van azt a fizető tagok kártalanitása mellett bármikor eladni. A fizető tagok által szolgáltatott üzletrész-hányad ellenértékét az képezi, hogy azok a társaság nyereségében és felosztás esetén az alaptőkében a kifizetett hányad arányában is részesednek.[2] A fizető tagnak tehát csak az a joga van, hogy a teljesitett fizetés erejéig a késedelmes tag ellen visszkeresettel fordulhat s ugyanez a jog illeti őt meg a késedelmes tag jogelődjei és saját tagtársai ellenében is, amennyiben ezek a hányadot meg nem fizetvén, annak szolgáltatása szintén őt terheli. Ennek az az oka, hogy ha az üzletrész a fizető tagok javára esnék, ez esetben különösen akkor, ha az üzletrész megsemmisitése már az első részletre vonatkozó késedelem esetén áll be, az elmulasztott részletet aránylagosan kifizető tag a többi részlet fizetésére is kötelezve volna, kötelezettsége tehát nem csak subsidiarius, hanem egyenesen közvetlen volna. Az ekként megállapitott törvényes és kényszerü kezesség előnyös hatását tehát annyiban fogja éreztetni, hogy a tagoknak mindig érdekükben fog állani az, hogy a társaságba csak oly tagot vegyenek fel, akinek fizetési képességéről eleve meg vannak győződve; a tagok megválasztásánál tehát a társaság első alapitói oly óvatosan fognak eljárni, mint a közkereseti társaságnál, nehogy a törvény értelmében őket terhelő kezesség következményei viselésének kötelettsége reájuk nézve bármikor bekövetkezhessék. Ez a szabályozás tehát különösen individualistikus jellegü s merőben ellentétben áll a részvénytársaság keletkezésének módjával, ahol az alaptőke biztositása az alapitók előtt egyenesen ismeretlen egyének részéről történik.

Tekintettel tehát most már arra, hogy a társaság hitelezőinek biztositására egyenesen csak a társasági vagyon szolgál s hogy a társasági vagyon legjelentékenyebb részét, az alaptőkét, a tagok

[1] Ném. tv. 24. §. — O. jav. 63. §.
[2] Kifejezetten: O. jav. 63. §. III.

ekként szigoruan megállapitott jogkövetkezmények terhe alatt tartoznak beszolgáltatni, arra az eredményre fogunk jutni, hogy a mig a közkereseti társaság tagjait terhelő felelősség feltétlen, korlátlan és egyuttal közvetlen,[1] addig a szóban forgó társaság tagjainak felelőssége csak korlátolt, miután csak az általuk a társaságnak beszolgáltatandó üzletrész erejéig terjed, de egyuttal közvetett is, mert a társaság hitelezői csak a társasági vagyonból kereshetnek kielégitést és közvetlenül a tagok ellen nem fordulhatnak. Ennek megfelelőleg a társaság elnevezése, ugy amint az a német terminologia szerint hangzik (Gesellschaften mit beschränkter Haftung, aminek forditását képezi a magyar kifejezés) sem tekinthető megfelelőnek, mert egyrészt nem vonatkoztatható magára a társaságra, minthogy annak felelőssége sem korlátolt, hanem a mindenkori társasági vagyon értéke erejéig terjed, de másrészt nem vonatkoztatható a tagokra sem. A tagokat ugyanis épugy, mint a részvénytársaságnál, nem hogy korlátolt, hanem egyáltalán semmi felelősség sem terheli, minthogy a felelősség alatt általában a kereskedelmi társaságoknál a társaság tagjai és annak hitelezői között fönnálló kötelmi viszonyt kell érteni. Ilyen kötelmi viszony pedig a szóban forgó társaságnál és a részvénytársaságnál a tagok és a hitelezők között, ellentétben a közkereseti társasággal, nem keletkezik.[2] De egyébként még a társasággal szemben fenforgó viszonyt illetőleg sem volna apodictice állitható az, hogy legalább ebben az intern viszonyban a tagokat korlátolt felelősség terhelné. A korlátolt felelősség ugyanis, a kereskedelmi társaságok tagjaira vonatkoztatva, a közfelfogásban, főleg a részvénytársaságokra való tekintettel annak óhajt kifejezést adni, hogy annak tagjai ugy a társaság hitelezőivel, mint magával a társasággal szemben minden kötelezettségüknek eleget tettek akkor, amikor a részvény értékét a társaságba beszolgáltatták. Már pedig már eddig is láttuk azt, hogy korlátolt felelősség ily értelemben a tárgyalt társaság tagjaira nézve nem létezik, mert azokat valamely tag fizetési késedelme esetén, az előre megállapitott vagyonbetét értékén tul további fizetési kötelezettség is terhelheti. De látni fogjuk azt is, hogy a r.-társasági jog alapján

[1] Igy értelmezhető csak a „korlálan és egyetemleges“ felelősség elve. L. Nagy F.: Keresk. jog. kk. V. kiad. I. k. 230. l. 5. j.

[2] Riesser: Zur Revision des Handelsgesetzbuchs. II. k. 327. l. Staub: Komm. z. Ges. betr. die G. m. b. H. 22. l.

a köztudatban a korlátolt felelősség fogalmához füzött ez a jelentőség a K. f. a. társaságok jogában, különösen a *pótbefizetési kötelezettség* folytán, minő messzebbmenő áttörést szenved. Ehhez képest a szóban forgó társaság helyes neve csak az volna, amelyből kitünnék az, hogy a tagokat a hitelezőkkel szemben semminemü felelősség nem terheli, de egyuttal az is, hogy a tagok kötelezettsége a társasággal szemben nem korlátlan, hanem csak az előre megállapitott vagyonbetét, illetve reájuk a törvény vagy a társasági szerződés alapján kiróható pótbefizetés értékéig terjed. Ily elnevezés azonban, főleg arra való tekintettel, hogy annak az illető társaság czégében mindig benne kellene foglaltatnia, fölötte hosszu és meglehetősen nehézkes volna s ennek folytán talán ugy, amint a részvénytársaság elnevezése az alaptőke részeinek elnevezéséből van meritve, ugy itt is az *üzletrész* szót terminus technikussá emelve, az elnevezést arra lehetne alapitani.[1]

A törzsbetétre teljesitendő fizetések egyik módja lehet az, hogy annak készpénzben való beszolgáltatására való kötelezettségen felül a társasági szerződés értelmében a tagok évről-évre visszatérő szolgáltatásokra lehetnek kötelezve, amely szolgáltatások sohasem pénzben, hanem mindig oly vagyontárgyakban állanak, amelyek a társaságra nézve vagyoni értékkel birnak.[2] Az ily visszatérő szolgáltatások kiköthetésének joga főleg a czukorrépa-termelő és azt feldolgozó társaságokra való tekintettel vétetett föl a törvénybe, illetőleg az osztrák javaslatba. Ezek a befizetések azonban egyenesen a törzsbetétre történnek.

Nem szabad azonban e visszatérő szolgáltatásokat a K. f. a. társaságokra vonatkozó pótbefizetésekkel összetéveszteni.

Elvileg ugyanis a K. f. a. társaságok tagjai a társasággal szemben őket terhelő kötelezettség alól, ugymint a részvénytársaságnál a részvény befizetése által, ugy itt az üzletrész szolgáltatása által szabadulnak. A társasági szerződés azonban megállapithatja azt, hogy bizonyos körülmények között és bizonyos formalitások betartása mellett a tagok pótbefizetésekre kötelezhetők.[3] A pótbefizetési kötelezettséget megállapitó társasági szerződési intézkedés megvalósitása egyenesen azt czélozza, hogy azáltal a társa-

[1] Riesser: id. h.
[2] Ném. tv. 3. §. II. — O. jav. 8. §. i.
[3] Német tv, 26. §. — O. jav. 66. §.

ság alaptőkéje felemeltessék, nem ugyan abból a czélból, hogy ez-által a hitelezők érdekeinek biztositására szolgáló alap megnöveltessék, mint inkább avégből, hogy ugy, amint az a részvénytársaságnál az alaptőke felemelésének czélja lenni szokott, a társaság üzleti czéljának elérése, esetleg az üzem kiterjesztése könnyebben lehetségessé tétessék. Arra az esetre, ha arról van szó, hogy a társaság hitelezőinek érdekei nagyobb biztositást igényelnek, a K. f. a. társaságokra nézve szintén statuálva van az alaptőke felemelésének intézménye;[1] ez azonban szintén jól megkülönböztetendő a pótbefizetések intézményétől, mert a mig az alaptőke felemelése csak uj törzsbetétek átvétele utján foganatositható s az uj törzsbetétek a társaság régi tagjain kivül uj tagok által is szolgáltatandó és amig annak foganatosítása mindig a társasági szerződés formális változtatását tételezi föl, addig a pótbefizetés oly kötelezettség, amely mindenkor a társaság tagjait terheli és a társaságon kivül állók számára nem nyujt módot arra, hogy annak elvállalásával tagsági jogokat szerezzenek.

A pótbefizetési kötelezettség, illetve e kötelezettség terjedelme mértékének megállapitása elvileg a társaság alapitóinak feladata. Mindenkor ezekre fog tehát elvileg hárulni annak elbirálása, hogy a társaság életében várható-e az üzem oly mérvü kiterjedése, hogy ahhoz az előre megállapitott alaptőke nem lesz többé elégséges. A társaság alapitóira háruló ezen feladat fontossága kétségtelen. Bizonyos ugyanis az, hogy majdnem lehetetlen a társaság keletkezési stádiumában az itt szóban forgó kérdést eldönteni, s ennélfogva oly vállalatoknál, amelyeknek üzleti jövője az alapitásnál teljesen előreláthatatlan s amelyeknél ennélfogva a pótbefizetési kötelezettségnek a társasági szerződésben való megállapitása elmarad, az üzem kiterjedése esetén a társaság a szükséges anyagi eszközöktől meg van fosztva. És pedig meg van fosztva azért, mert az alaptőke felemelésének eszközéhez a társaság vezetői nem nyulhatnak azért, minthogy az a társasági szerződés formalistikus megváltoztatása lévén, annak keresztülvitele problematikus, de meg azért sem, mert az alaptőke felemelésének eminens czélja a társasági hitelezők nagyobb biztositása.

Ennek megelőzése czéljából a pótbefizetések szabályozásának különféle rendszerei kinálkoznak.

[1] Ném. tv. 55—57. §§. — O. jav, 46., 47. §§.

Első sorban főleg az itt vázolt eshetőségre való tekintettel már a német törvény nyomán támadtak nézetek, amelyek azt hangoztatták, hogy a pótbefizetések követelhetésére vonatkozó jogot magában a törvényben kell megállapitani. Ehhez képest a társaság tagjai a pótbefizetések eszközlésére nem a társasági szerződés dispoziciójához képest, hanem a törvény kényszeritő erejénél fogva volnának kötelezve. Ez a rendszer azonban a társaság alapelvein ütne rést, mert a társasági szerződésen tulmenő obligatorius viszonyt teremtene a társaság és annak tagjai között, de másrészt minden kétségek elkerülése végett szükséges volna az, hogy a pótbefizetések maximális nagysága magában a törvényben legyen megállapitva, ami a vállalatok különböző minőségére való tekintettel a legnagyobb nehézségekbe ütközik. Ez volt az oka annak, hogy a német törvény nyomán felhangzott kivánságok daczára az osztrák javaslat ezt a rendszert nem fogadta el.

A második módja a pótbefizetési kötelezettség megalapitásának az volna, ha a törvény megengedné azt, hogy a pótbefizetések teljesitésére a tagok a társaság müködésének ideje alatt egyszerü többségi határozattal még akkor is kötelezhetők volnának, ha idevonatkozólag a szerződés intézkedést nem tartalmazna. Ugyanily módon volna eszközölhető az egyszer megállapitott pótbefizetési kötelezettség mértékének felemelése. Ez esetben a kötelezettség jogalapja a társasági szerződés-változtatás sulya alá esnék, s annak formája szerint az ily értelmü határozathoz esetleg erősebb többség is megkivánható volna. A többségi elv ily alkalmazása azonban ellenkezik a K. f. a. társaság szellemével, mert a tagokkal szemben, akik a társaságba azzal a tudattal léptek be, hogy az ezzel szemben fönálló szolgáltatási kötelezettség terjedelme csak az előre megállapitott vagyonbetét erejéig terjed, az esetleg indokolatlan kényszer alkalmazására vezethetne. A szabályozásnak e második módja sem fogadható tehát el, s ennélfogva az az osztrák javaslatnál is figyelmen kivül hagyatott.

A harmadik mód az, amely két különböző alakjában a német törvényben és az osztrák javaslatban van megvalósitva. Mindkettő szerint a kötelezettség alapja a társasági szerződés és ha ez a pótbefizetésekre nézve intézkedést nem tartalmaz, akkor annak egyszerü vagy erősitett többségi határozat alakjában való megállapitása ki van zárva. Igaz ugyan, hogy a társasági szerződés fogalma ez esetben nem magyarázható szorosan, mert annak hallgatása

esetén helye van oly értelmü megváltoztatásnak, hogy a tagok utólag köteleztetnek pótbefizetésre, azonban az ily értelmü határozat a törvény azon intézkedése alá esik, amely szerint a társasági szerződés minden oly megváltoztatásához, amelynél fogva a tagokat a társasági szerződés értelmében terhelő szolgáltatások mértéke felemeltetik, az összes tagok beleegyezésére, tehát egyhangu határozatra van szükség.[1] Mindkét jogforrás szerint a társasági szerződés idevonatkozó intézkedésén kivül még egy concrét társasági határozatra van szükség abból a czélból, hogy a pótbefizetési kötelezettség effectuálható legyen, mindkettő szerint tehát a pótbefizetési kötelezettség a társasági szerződés alapján hozott társasági határozaton alapszik.

A pótbefizetési kötelezettség terjedelmére nézve azonban nevezetes eltérés van német törvény és az osztrák javaslat között. A német törvény ugyanis annak kétféle megállapitási módját ismeri, u. m. meg lehet az állapitva vagy akként, hogy a pótbefizetések értéke a szerződésben határozott összegben van feltüntetve, vagy akként, hogy a kötelezettség az összeg tekintetében nincs korlátozva.[2] Az osztrák javaslat értelmében azonban a pótbefizetési kötelezettség megállapitása mindig csak akként történhetik, hogy annak értéke a törzsbetét értékéhez viszonyitott határozott összegben tüntetendő ki.[3] Különösen e pont tekintetében van a legnevezetesebb eltérés a német törvény és az osztrák javaslat között.

A német törvény rendszere azon a megfontoláson alapszik, hogy azok az összegek, amelyekre a társaságnak fennállása alatt szüksége lehet, az esetek legnagyobb számában a társaság alapitásakor még megközelithetőleg sem lesznek megállapithatók. Hogy mily kiterjedést vehet a társaság üzeme s hogy ennélfogva az alaptőkét mily mértékben fog kelleni megnövelni abból a czélból, hogy az a kiterjedt üzem szükségleteinek is megfeleljen, azt a társaság alapitói a társasági szerződés készitésekor a legnagyobb körültekintéssel sem fogják megállapithatni, indokolatlan tehát az alapitókat arra kényszeriteni, hogy a társasági alaptőke megnövelésének a pótbefizetéseknek előre való megállapitása által praejudikáljanak. De nem is látott a német törvény az ily korlátlanul megállapitott pótbefize-

[1] Német tv. 53. §. III. — O. jav. 44. §. IV.
[2] Német tv. 26. §. III.
[3] O. jav. 66. §. II.

tési kötelezettségben semmi veszélyt abban az irányban, hogy ezáltal a társaság alapelveiben üttetnék rés. A pótbefizetések ugyanis, mint azt hangsulyoztuk, nem a hitelezők biztositására, tehát nem a hitelezők érdekében, hanem egyenesen a tagok javára állapittatnak meg abból a czélból, hogy azok segitségével az üzem kiterjesztés lehetségessé váljék s igy a tagok nagyobb nyereségre tehessenek szert. A pótbefizetések által keletkezett tőke ezen rendeltetését leginkább kifejezi az, hogy amint látni fogjuk, azok bizonyos esetekben a tagoknak vissza is fizethetők, mert annak épségében való fenntartása nem áll amugy sem a hitelezők érdekében. A pótbefizetések amugy sem állapitanak meg a tagok terhére a társasági kötelezettségekért való közvetlen felelősséget, ennélfogva végeredményében teljesen közömbösnek látszik az, hogy azok teljesitésének megállapitása határozott összeg feltüntetésével, avagy korlátlanul történik-e? Minthogy azonban ily korlátlan megállapitás esetén abban az időpontban, midőn a társasági szerződésnek idevonatkozó intézkedése effectuálásra kerül, vagyis akkor, amidőn a tagoknak határozniok kell a fölött, hogy a korlátlanul megállapitott pótbefizetési kötelezettséget mily terjedelemben kivánják megvalósitani, tehát hogy a társaságnak minden egyes tagja mily értékü pótbefizetésre legyen kötelezve, a tagok a társaságtól nagy mértékben függőségi viszonyba jutnak s a többségi elv alkalmazásának a tagok anyagi hátrányára nagy mértékben helye nyilik, ennek következtében a német törvény a korlátlan pótbefizetési kötelezettség megállapitása esetére, mintegy annak ellensulyozására egy különös intézményt, a tagok javára biztositott u. n. *abandon-jogot* rendszeresitett. E szerint, ha a pótbefizetési kötelezettség mértéke a társasági szerződésben nincs megállapitva, az a tag, aki törzsbetétét a társaságnak már teljesen beszolgáltatta, a pótbefizetés alól akként szabadulhat, hogy a pótbefizetésre irányuló felhivás keltétől számitott egy hónapon belül üzletrészét a társaságnak rendelkezésére bocsátja abból a czélból, hogy a megállapitott pótbefizetés értékét abból hajtsa be. A társaságnak szintén megvan az a joga, hogy a mennyiben a szóban forgó egy hónap alatt valamely tag sem a pótbefizetést nem teljesitette, sem az abandonjoggal nem élt, az illető tagot arról értesitse, hogy üzletrészét a társaság rendelkezésére bocsátottnak tekinti. Mindkét esetben azután a társaságnak további egy hónap alatt a rendelkezésére bocsátott üzletrészt nyilvános uton el kell adnia s a befolyt összeg-

ből az eladási költségeket s a pótbefizetés értékét levonva, a fennmaradó összeget a társaság illető tagjának ki kell adnia. Ha az eladás egy egy hónap alatt nem sikerül, az üzletrészt a társaság megtarthatja vagy esetleg saját számlájára is eladhatja. — A törvénynek az abandon-jogra vonatkozó szabályai annyiban nem absolut jellegüek, amennyiben a társasági szerződésben kimondható az is, hogy e joggal a tagok csak akkor élhetnek, ha az utólag megállapitott pótbefizetések bizonyos értéket meghaladnak.[1] Ha azonban a pótbefizetések értéke a szerződésben határozott összegben van megállapitva, ez esetben az abandon-jog a társaság tagjait nem illeti meg. Ez esetben a tagok a szerződésben megállapitott összeg befizetésére, ha azt a társaság utóbb elhatározza, minden korlátozás nélkül kötelezve vannak s az tőlük a törzsbetét behajtására nézve megállapitott minden eszközzel, tehát kényszer és megsemmisitési eljárás alkalmazásával is behajtható.[2]

Korlátlan pótbefizetési kötelezettség abandon-joggal és korlátolt kötelezettség e jog nélkül a német törvény szerint alternative megállapitható.

Ezzel szemben az osztrák javaslat pótbefizetési rendszere csak a korlátolt kötelezettséget ismeri s ennélfogva nincs abban az abandon-jog elfogadva, oly értelemben, hogy azzal a társaság tagjai a törvény alapján minden körülmények között élhetnének ha a társasági szerződésnek a pótbefizetésekre vonatkozó határozata effectuálásra kerül. Az osztrák javaslat e rendszerének megállapitásánál ugyanazon szempontokat tartja szem előtt, amelyeket a pótbefizetési kötelezettség jogalapja megállapitásánál eleve elfogadott s amelyekről fentebb már emlitést tettünk. Ugy, amint a tagok érdeke megköveteli azt, hogy a pótbefizetési kötelezettségnek egyetlen jogalapja ne maga a törvény legyen, hanem hogy ők annak szolgáltatására csak akkor legyenek kötelezhetők, ha az idevonatkozó kötelezettséget már a társasági szerződés megállapitja, ha tehát ők annak esetleges bekövetkezhetőségégéről már a társaság alakulásakor tudomást szereztek és ugy, amint annak utólagosan, társasági határozattal történő megállapitása a tagokat a társasággal szemben a legterhesebb gazdasági függési viszonyba hozhatja és végül épugy, amint nem mozditaná elő a

[1] Német törvény 27. §.
[2] Német törvény 2S. §.

K. f. a. társaságok elterjedését azoknak olyféle szabályozása, hogy a tagok azzal a tudattal lépnének be a társaságba, hogy ők utólagos társasági határozattal, a törvény rendelkezésénél fogva, a többség határozata alapján bármikor további szolgáltatásra volnának kötelezhetők, amely szabályozás homlokegyenest ellentétben állana a K. f. a. társaságok azon legfontosabb alapelvével, hogy abban a tagok a társasággal szemben csakis korlátolt mérvü szolgáltatásra vannak kötelezve: ugy nem válik a társaság előnyére az sem, ha a tagok a pótbefizetési kötelezettség fenállásáról már a társaság alakulásakor tudomást szereznek ugyan, azonban e kötelezettség terjedelméről tájékozva nincsenek. A korlátlan pótbefizetési kötelezettség megállapithatását tehát az osztrák javaslat a társaság szellemével ellenkezőnek találta s ennélfogva kimondotta azt, hogy az oly társasági szerződés, amelyben a pótbefizetési kötelezettség ily módon van megállapitva, semmis.[1] A megállapitás tehát mindig csak ugy történhetik, hogy az utólag befizetendő összegek értéke a törzsbetétek értékével arányban tüntettetik fel,[2] az igy megállapitott pótbefizetés szolgáltatására pedig a tagok épugy kötelezve vannak, mint a törzsbetétek fizetésére, hacsak a társasági szerződés másként nem intézkedik.[3] A javaslatnak e rendelkezéséből az következik, hogy a társasági szerződés még ily korlátolt megállapitás mellett is kimondhatja azt, hogy ha a tagok a pótbefizetést szolgáltatni nem akarják, üzletrészük feláldozásával az alól szabadulhatnak. Ez az intézkedés, amelylyel az abadon-jog mintegy subsidiariter van megállapitva, különben a német törvényben is megvan.[4]

Közelről érdekel tehát az a kérdés, hogy a pótbefizetési kötelezettség mértékének megállapitása tekintetében törvényhozásunk a német vagy osztrák rendszert kövesse-e? A korlátlan megállapitásra vonatkozólag egyfelől önként kinálkozik az a szempont, hogy a társasági üzem növekedésének mértéke az előre meg nem állapitható körülmények közé tartozik, az anyagi eszközök terjedelmének előre való megállapitása tehát a társaság fejlődésére esetleg bénitólag hathat. Másfelől azonban kétségtelen az, hogy a korlátlan megállapitás tág tért enged a társaság kebelében az egyes, gazdaságilag gyengébb tagok anyagi kizsákmányolására s a majo-

[1] O. jav. 66. §.
[2] O. jav. id. §.
[3] O. jav. 67. §.
[4] Ném. tv. 28. §.

ritási elv hátrányos érvényesülésére, amelyiyel szemben az abadonjog statuálása problematikus értékünek látszik. Tagadhatatlan az is, hogy annak alkalmazásával a társaság tagja a társaságba fektetett vagyonbetétét teljesen elveszti, a tag tehát egyenesen károsodik. Az abandonirozott üzletrészek kényszereladása, mint azok értékesitésének egyik módja, alapjában támadja meg a társaság berendezésének azon egyik legfontosabb alapelvét, amelyeknél fogva az üzletrészek forgalomba helyezése lehetőleg kerülendő, viszont, ha az eladás nem sikerül, nyilvánvaló, hogy a társaság, melynek az el nem adott üzletrész javára esik, a tag hátrányára gazdagodik. Épen ebben van e szabályozási módnak egyik legnagyobb veszélye, minthogy a pótbefizetéseknek mértéken felül való megállapitása utján a társasági többség mintegy kényszeritheti a társasági kisebbséget arra, hogy üzletrészeinek feláldozásával szabaduljon a pótbefizetési kötelezettség teljesitése alól, az abandonirozott üzletrészeknek lanyhább forgalombahozatala pedig a társaság megmaradt tagjainak vagyoni előnyeit növelheti. Igaz ugyan, hogy a korlátolt megállapitás nehézségekbe ütközik és a társaság üzemének fejlődésére esetleg bénitólag is hathat, azonban ez kisebb veszély azzal szemben, a mivel a korlátlan megállapitás jár, különösen ha meggondoljuk azt, hogy a társasági szerződés egyhangu megváltoztatása még ily korlátolt megállapodás mellett is módot nyujt arra, hogy az eredetileg megállapitott érték a tagok egyhangu határozatával feljebb emeltessék, ha az üzem kiterjesztése következtében szükségesnek mutatkozik. Ez volt az oka annak, a mi e rendszert különösen támogatja, hogy t. i. a korlátlan megállapitás elve, daczára annak, hogy ennek a német törvény egyenesen utat nyit, a a német gyakorlatban egyáltalán semmi, vagy legalább is nagyon szük alkalmazást nyert s az irodalomban nélkülözhetőnek, sőt egyenesen hátrányosnak jeleztetik.[1]

A pótbefizetésekre nézve meg kell még jegyeznünk azt, hogy amint azok bekövetelése a társaság szabad belátásától függ, ugyanugy az társaság annak visszafizetését határozhatja el. Épen ez jellemzi a pótbefizetések által keletkezett tőkét leginkább s ez tünteti fel legjobban azt a különbséget, amely ezen tőke és a társasági alaptőke között jelentkezik s amely abban leli magyarázatát, hogy amig az alaptőke a hitelezők biztositására szol-

[1] O. jav. ind. 82. l.

gál, addig a pótbefizetések által keletkezett tőke el van vonva a hitelezők érdekei elől. A pótbefizetések által keletkezett tőke mindig sokkal mozgékonyabb s a vele való rendelkezés mindig sokkal könnyebb, mint az alaptőkével, ennélfogva azt olyan beruházási kölcsönnek kell tekinteni, amelynek hitelezői tulajdonképen a társaság tagjai s amelyre nézve a társaság egyéb hitelezői nem vétetnek tekintetbe. Ez nyer kifejezést abban is, hogy a pótbefizetések bekövetelése nincs ahhoz a feltételhez füzve, hogy az alaptőke a törzsbetétek utján már teljesen be legyen fizetve.[1]

Minthogy azonban a társaság alaptőkéje minden körülmények között épségben tartandó fönn és minthogy annak esetleges csökkenései minden körülmények között pótolandók, ennélfogva a pótbefizetések által keletkezett tőke sem vonható el ezen feladat alól. Ha tehát az alaptőkében csökkenés mutatkozik, a pótbefizetések által keletkezett tőke a hiány pótlására első sorban felhasználható. Más szóval: a pótbefizetések visszaszolgáltatásának csak akkor van helye, ha az igy keletkezett tőkére az alaptőke kiegészitése céljából szükség nincs. Feltételezi ez egyuttal azt is, hogy a törzsbetétek már mind be lettek légyen fizetve, visszafizetés tehát az alaptőke teljes befizetése előtt helyt nem foglalhat.[2] Ha azonban mind e feltétek fönforognak, akkor a visszafizetés a társaság belátása szerint megtörténhetik anélkül, hogy a tagoknak törvényes joguk volna a befizetések visszakövetelésére. A pótbefizetések által keletkezett tőke tehát egyuttal biztositékul szolgál abban az irányban, hogy az alaptőkére befizetendő törzsbetétek kellőképen és kellő időben be fognak fizettetni, s egyuttal mintegy tartaléktőkét képez az esetleges veszteségek fedezésére.

Mindezeknél kétségtelen, hogy amig a pótbefizetések a tagoknak vissza is fizethetők, addig az alaptőkére teljesitett törzsbetétek a tagoknak soha sem fizethetők vissza[3] s az ezen szabály ellenére történő visszafizetések a tagok által a társaságnak visszatéritendők; ha pedig a tag a visszatéritésre nem képes, a tagok között a visszafizetett törzsbetétre nézve egyetemleges kötelezettség keletkezik. Ugyanez a szabály áll arra az esetre is, ha a tagok javára más

[1] Kifejezetten: ném. törvény 28. §. II.
[2] Német törvény 30. §. — O. jav. 68. §.
[3] Német törvény 30. § I. — O. jav. 75 §. I.

jogosulatlan fizetések történtek.[1] Ez egyetemleges kötelezettség megegyezik azzal, amely a tagokat abban az esetben terheli, ha valamelyik tag törzsbetétének szolgáltatásával késedelemben van, e tekintetben a tagoknak a társasággal szemben fönnálló korlátolt szolgáltatási kötelezettsége tehát nevezetes csorbulást szenved s a társaságot bizonyos individualistikus jelleggel látván el, a közkereseti társasághoz hozza közelebb.

A társaság tagjait terhelő kötelettségek tehát a már elmondottakból megállapithatók s főleg a törzsbetét és a pótbefizetések szolgáltatására vonatkozó kötelezettségben merülnek ki. A mi a tagok jogait illeti, e tekintetben, eltekintve az üzletvezetésben mutatkozó eltéréstől, körülbelől ugyanazon jogokkal állunk szemben, mint a részvénytársaság tagjaira nézve. Különösen joguk van a társaság tagjainak a társaság üzemének mérlegszerü tiszta nyereségére, de csak annyiban, amennyiben a társasági szerződés annak másfelé forditásáról nem rendelkezik.[2] Tartaléktőke kötelező képzése tehát itt sincs előirva.

A mi a társaság belső organizációját illeti, e tekintetben az a részvénytársasági szabályozáshoz közeledik. Kifejtettük azokat a szempontokat, amelyek lehetetlenné teszik azt, hogy a K. f. a. társaságok az üzletvezetés tekintetében az individualistikus társaságokhoz simuljanak s arra az eredményre jutottunk, hogy az üzletvezetésben és a képviseletben való személyes részvétel joga csak azon társaságoknál lehetséges, amelyeknek individualismusa a közvetlen és korlátlan mértékü felelősségben jelentkezik, sőt azoknak egyik félre nem ismerhető jellemző sajátságát képezi. A K. f. a. társaságoknál ezen lehetőségnek utját vágja a tagok nagy száma és az üzletrészeknek bár korlátolt átruházhatósága. Ennek következtében a társaság képviselete és üzletvezetése egyenesen erre a czélra kijelölt társasági szervekre ruházandó, s azok a törvény által meghatározott módozatok között maga a társaság által rendelendők ki.

Ezekhez képest a társaságnak egy vagy több üzletvezetővel kell birnia.[3] Ezeknek jogállása nagyjában megegyezik a részvénytársaság igazgatóságának jogállásával. Igy első sorban nincsenek

[1] Német törvény 31. §. — O. jav. 76. §.
[2] Német törvény 29. §. — O. jav. 75. §.
[3] Német törvény 6 §. I. — O. jav. 15. §. I.

korlátozások felállitva az üzletvezetők személyére nézve s ugy, mint a r.-társaságnál, üzletvezetők akár a társaság tagjai, akár azon kivül álló személyek lehetnek, kirendelésük történhetik akár a társasági szerződésben, akár azon kivül, társasági határozat alakjában.[1] A német törvény nyomán az üzletvezetők személyére nézve az a nézet jutott kifejezésre, hogy a társaságot az üzletvezetők személyére nézve lehetőleg korlátozni kell s főleg, legalább a kisszámu tagokból álló társaságra nézve, az individualistikus jelleg megóvása szempontjából, kötelezőleg lehetne előirni azt, hogy üzletvezetőkként csak a társaság tagjai rendelhetők ki. Az osztrák javaslat azonban főleg a társaság capitalistikus jellegét tartotta szem előtt s az óhajtott korlátozást nem tartalmazza. Amennyiben az üzletvezetők kirendélését czélzó társasági határozat hozatalának módja a társasági szerződésben körvonalozva nincs, a társasági közgyülés egyszerü többséggel rendeli ki az üzletvezetőket.[2] Az üzletvezetők ugy mint az igazgatóság tagjai a társasági közgyülés által bármikor elmozdithatók, meg van azonban a részvényjoggal szemben engedve az, hogy a társasági szerződés az elmozditást arra az esetre korlátozza, ha annak fontos oka van.[3]

Egyébként az üzletvezetőknek a társaság kifelé való képviseletére való jogosultsága, a társaság tagjainak összeségével szemben való felelősége, a czégjegyzékbe való bejegyzésre, egyáltalán egész jogállása az igazgatóság jogállásának mintájára van felépitve. Különösen mindkét jogban szabályozva van az üzletvezetők hatáskörének korlátozása, azzal a megkülönböztetéssel, amely a részvényjogban is meg van és amely szerint a hatásköri korlátozásnak a társasággal és 3. személyekkel szemben különböző hatásai vannak.[4] Különös megemlitést igényel a versenytilalom intézménye, amelyre nézve a német törvény eltér az osztrák javaslattól. Az előbbi ugyanis a versenytilalomra nézve még azt sem tartalmazza, hogy az dispositive, a társasági szerződésben az üzletvezetők terhére kiköthető. Ennélfogva a versenytilalom a német jogban csak annyiban foglal helyet, amennyiben a társaság üzemébe eső ügyletek kötése általában az üzletvezetők kötelességeibe ütközik, vagyis amennyiben azáltal az üzletvezetők a társaság érdekeit sértik meg.[5] Ezzel

[1] Német törv. 6. §. II. — O. jav. 15. §. I.
[2] Német törv. 46. §. 5. p. — O. jav. 15. §. II.
[3] Német tv. 38. §. II. — O. jav. 16. §. II.
[4] K. T. 189. §. I., 190. §. Német tv. 37. §. — O. jav. 20. §.
[5] Staub id. m. 217. l. 50. j.

szemben az osztrák javaslat a legszélső álláspontot foglalja el s az üzletvezetőkre nézve a közkereseti társaság tagjaira nézve felállitott versenytilalmat irja elő, akként, hogy a társaság üzemébe eső ügyletek kötéséhez mindig megkivánja a társaság összes tagjainak beleegyezését.[1] A javaslat igy biztosabban megóva látja a társaság érdekeit. Tekintettel arra, hogy a társaság individualistikus jellegén már amugy is nagy rés üttetett azáltal, hogy a korlátolt felelősség folyományaként az üzletvezetők általi társasági képviselet elve van elfogadva, a társaság tagjainak érdekében észszerünek látszik az, hogy az üzlevezetőknek a társaság ügyei iránt való élénkebb érdeklődése az absolut versenytilalom felállitása által is biztosittatik. Ennek következtében az osztrák javaslat intézkezdése csak helyeselhető.

A társaság belső ügykezelését illetőleg, az üzletvezetésre vonatkozó kényszeritő szabálytól eltekintve, a K. f. a. társaságokra nézve egyébként az a rendszer van elfogadva, hogy annak módját a részvényjogtól eltérőleg, nem a törvény normativ szabályai irják elő, hanem annak megállapitására első sorban maguk a tagok vannak hivatva. Ennek következtében mindazokat a jogokat, amelyek a tagokat a társaság ügyeiben, különösen a társaság üzletvezetésére nézve megilletik, első sorban a társasági szerződés állapitja meg.[2] Mindazonáltal a törvényhozások gondoskodnak arról, hogy a társaság tagjainak a társasági ügyek vitele tekintetében döntő befolyása legyen s ennélfogva a törvényben kellett megállapitani azon jogok minimális mértékét, amelyek a tagokat ezen szempontból megilletik s amelyeket a társasági szerződés nem korlátozhat.[3] A tagok pedig ebbeli jogaikat a *közgyülésen* gyakorolják, ennélfogva a közgyülés van egyedül jogositva arra, a német törvény szerint, hogy a pótbefizetéseket bekövetelje és az alapszabályok változtatását (a társaság feloszlásával együtt) elhatározza; az osztrák javaslat szerint ezeken felül még, hogy az évi mérleget megvizsgálja, a nyereséget felossza, a pótbefizetések visszafizetését elhatározza s az üzletvezetők ellen esetleg támasztható kártéritési követelés mérvét megállapitsa. Ezen tul a társasági szerződés, amennyiben az a tövény rendelkezéseibe nem ütközik,

[1] O. jav 23. §.
[2] Ném. tv. 45. §. — O. jav. 33. §.
[3] Ném. tv. 53., 26. §§. — O. jav. 46. §. ut. bek.

még további jogositványokat állapithat meg, a közgyülés hatásköre tehát csak az esetre van a törvényben megállapitva, ha a társasági szerződés nem intézkedik. Ha pedig azokat a szakaszokat, amelyek a közgyülés jogkörét megállapitják,[1] szemügyre vesszük, arra az eredményre fogunk jutni, hogy a tagoknak a társasági ügyvitelére vonatkozólag, ha nem is korlátlan és teljes, mint a közkereseti társaságban, de mindenesetre szélesebb jogkör van már a törvénynél fogva biztositva, mint a részvénytársaság tagjainak. E tekintetben a tagokat még bővebb jogkör illeti meg, mint akár a betéti társaság kültagjait. A K. f. a. társaság közgyülése tehát a társaságnak egyuttal legfőbb, legmagasabban álló szerve, amelyen való részvétel a tagoknak az üzletvezetés tekintetében sokkal szélesebb jogokat biztosit, mint a részvénytársaság közgyülésén való megjelenés. Maga a közgyülés sokkal kevesebb alakszerüséggel tartandó, mint a részvénytársaság közgyülése, sőt kisebb társaságokra való tekintettel az sincs kizárva, hogy az összes tagok, ha erre vonatkozólag megegyeznek, a közgyülésen ne személyesen jelenjenek meg, hanem az üzletvezésre vonatkozólag észrevételeiket irásban gyakorolják, illetve a közgyülés határozathozatalában irásbeli nyilatkozataik utján vegyenek részt.[2] A közgyülés összehivása az üzletvezetők feladata, akik azonban csak az osztrák javaslat szerint tartoznak a részvénytársasági közgyülés összehivására vonatkozó nyilvánossági szabályokat betartani.[3] Ha a társasági szerződés másként nem intézkedik, ez esetben az osztrák javaslat szerint a közgyülés hatásozatképesnek csak akkor tekinthető, ha azon az alaptőkének legalább egytized része képviselve van.[4] Határozatai azon formában, illetve azzal a többséggel hozatnak, amelyet idevonatkozólag a társasági szerződés előir, ami által a törvény mintegy teljes szabadságot akar s társaságnak arra nézve adni, hogy szervezetét belátása szerint inkább individualistikusan, vagy inkább capitalistikusan állapitsa meg, a szerint, amint az egyes üzletrészeknek egyenlő, vagy egymástól különböző érvényesülést enged. Teljesen szabad keze van a társaságnak annyiban is, hogy a többségi elvet minden vonalon érvényesiteni óhajtja-e, vagy

[1] Ném. tv. 46 §. — O. jav. 34. §. I
[2] Ném. tv. 48. §. II. — O. jav. 33. §.
[3] O. jav. 37. §. I.
[4] O. jav. 37. §. V.

esetleg azt bizonyos körülmények között kiküszöböli, akként, hogy bizonyos határozatokhoz a teljes egyhanguságot kivánja meg. Nem ellenkezik a társaság szellemével az sem, ha a társasági szerződés a tagok valamelyikének a társasági ügyek intézésében döntő szót juttat.[1] Ha azonban a társasági szerződés a határozatok keletkezésére nézve nem nyilatkozik, ez esetben a határozatok az egyszerü többségi elv alkalmazásával keletkeznek.[2] A szavazás, a társasági szerződés intézkedésének hiányában, ép ugy történik, mint a részvénytársaságban, t. i. a tagoknak az alaptőkében való részesedésének arányában, s a törzsbetétnek minden 100 márkát, illetőleg koronát kitevő része egy szavazatra jogosit.[3]

A kisebbségi jogok szabályozása tekintetében nevezetes eltérés van a német törvény és az osztrák javaslat között. Mindkét jog megegyezik abban a tekintetben, hogy a kisebbségnek megadja a közgyülés összehivására vonatkozó követelési jogot. Igy nevezetesen a K. T. 178. §-ának mintájára az alaptőke egy tizedrészét képviselő társasági tagok a közgyülés egybehivását az ok és czél megjelölése mellett bármikor követelhetik.[4] A különbség csak abban van, hogy amig a német törvény szerint az alaptőkének egy tizedrésze oly minimális számnak tekintendő, a melyen a társasági szerződés sem változtathat, addig az osztrák javaslat szerint a társasági szerződés szerint ez a kisebbségi jog az alaptőke kisebb részét képviselő tagoknak is megadható. E tekintetben az osztrák javaslat liberalismusát csak dicsérnünk lehet, mert elejét veszi annak, hogy a többség a kisebbséget bármikép is majorizálhassa. Ha az összehivás iránti lépések a társasági üzletvezetőkkel szemben sikertelenek maradtak, ez esetben a részvénytársasági joggal szemben a kisebbségnek az összehivást nem a törvényszéknél kell szorgalmaznia, hanem azt az üzletvezetők kikerülésével maga eszközli.[5]

Nevezetes különbség van azonban a német törvény és az osztrák javaslat között a közgyülési határozatokra vonatkozó megtámadási jog szabályozására nézva. Nevezetesen a német törvény a megtámadási jogot kifejezetten el nem ismeri. Amint azonban a

[1] O. jav. ind. 68. l.
[2] Ném. tv. 47. § I. — O jav. 38 §. I.
[3] Ném. tv. 47. § II. — O. jav. 38. §. II.
[4] Ném. tv. 50. §. I. — O. jav. 36. §. I
[5] Ném. tv. 50. §. III. — O. jav. 36. §. II.

német gyakorlat e jogot még az azt megállapitó 1884. évi novella előtt már a részvénytársaságokra nézve elismerte és amint azt ugyanez a gyakorlat a német polgári törvénykönyv hallgatása mellett a német egyesületi jogra nézve is megállapitotta: ugy a K. f. a. társaságok tagjaira nézve is megfelel az általános jogelveknek az, hogy ez a jog őket megillesse s a törvény kifejezett rendelkezésének hiánya daczára ezzel a joggal a K. f. a. társaság tagjai is fel vannak ruházva. Mindazonáltal, minthogy a K. f. a. társaságok tagjait megillető ezen jog gyakorlása főleg a társaságok tagjainak magánérdekéből szokott történni s nem ugy, mint a részvénytársaságnál, az összes tagok, esetleg a társaságon kivül álló 3. személyek érdekében is, ennélfogva a megtámadási jog gyakorlása a K. f. a. társaságoknál a német gyakorlat érdekében sem azon formalitásokhoz, sem azon előfeltételekhez kötve nincs, a melyek a részvényjogban idevonatkozólag törvényesen megállapittattak.[1] Ezzel szemben az osztrák javaslatban a félreértések kikerülése végett a megtámadási jog részletesen van szabályozva.[2] A javaslat részleteinek ismertetése meghaladja előadásunk keretét. Csak mint a javaslat egy üdvös és követendő intézkedését tartom szükségesnek kiemelni azt, hogy a megtámadási jog gyakorlása a javaslat értelmében a törvénybe, vagy a társasági szerződésbe ütköző határozat keltétől számitott egy hónapi praeclusiós idő alatt feltétlenül meginditandó. — Ezzel ellensulyoztatik a jelenleg érvényben levő részvényjognak azon anomáliája, mely szerint az alakszerüségek megsértésére alapitott megtámadási jogtól eltekintve, a megtámadási kereset megtámadása határidőhöz kötve nincs s amelynél fogva a részvényjog terén nincs kizárva az, hogy a társaság határozatai évek mulva is megtámadhatók legyenek, olyanmódon, hogy az illető megtámadott határozaton alapuló jogviszonyok a megsemmisitő határozattal ily hosszu idő lejártával is hatályon kivül helyezhetők. Egészen helyes a javaslatnak azon intézkedése is, amelynél fogva a megtámadási jog a társaság képviseletére jogositott szerveket, egyénileg is, megilleti. A részvénytársaság igazgatóságára nézve ez a jog nem áll fönn. Igaz ugyan, hogy ott annak ellenszerét az igazgatóság tagjainak kártéritési kötelezettsége képezi, amely akkor is fönnáll, ha az igazgatóság

[1] Staub: id. m. 265. s köv. l. Cosack: id. m. 685. l. 4. j.
[2] O. jav. 39—42. §§.

sérelmes ténye közgyülési határozaton alapszik s a melynél fogva az igazgatóság tagjainak saját érdekükben áll az, hogy a sérelmes határozatot végre ne hajtsák, azonban a káros határozattal szemben álló ily maguktartásának megengedése nem elég orvosszere az illető sérelmes határozatnak. Mutatja ezt az osztrák javaslat is, amely az üzletvezetők felelősségét hasonló terjedelemben állapitja meg[1] s ennek daczára részesiti őket a megtámadási jogban.

Erősen érezhető hiánya az osztrák javaslatnak a kisebbségi jogok tekintetében az, hogy a társaság tagjainak nem adatik meg az a jog, hogy a társaság birói feloszlatását követelhessék, ha a társaság czéljának elérése lehetetlenné válik vagy ha a feloszlást más fontos okok követelik. E tekintetben a javaslat a német törvény tervezetének rendszerét fogadta el, amely ezt a jogot szintén nem ismerte el s amelylyel szemben tartalmazza azt a német törvény.[2] A javaslat itt is a társaság capitalistikus jellegét helyezi előtérbe, amelylyel az ellenkezik s amelynek megvalósitásában gyakorlati nehézségeket lát, minthogy a feloszlatásra hivatott biróságokra a feloszlatási okok vizsgálta sulyos feladatokat ró. Kétségtelen azonban az, hogy a K. f. a. társaságoknál a tagok jórészt a társasági többség befolyása alatt állanak s tekintetben magán hordja a capitulastikus társaságoknak azon jellegét, amely a társasággal szemben fennálló korlátolt szolgáltatási kötelezettségnek egyenes kifolyása. A tag a közvetlen üzletvezetésből ki van zárva s ennélfogva mindig fenyegető lehet az a veszély, hogy a tagok a többségnek a társaság fentartására irányuló akaratát türni tartoznak annak daczára, hogy a társasági czél elérésének lehetőségében vagy az üzem jövedelmező voltában még meg volnának győződve. Hozzájárul még az, hogy épen ily esetekben és főleg az üzletrész átruházhatásának nehézségénél fogva a tag a társaságba fektetett vagyonbetétét többé egyátalán nem értékesitheti, különösen abban az esetben nem, ha az átruházás a társasági szerződés értelmében a társaság jóváhagyásához van kötve, mert az ily jóváhagyás kieszközlésére épen annak a tagnak a társaság üzleti renomméjának érdekében a legkevesebb reménye, aki a társaság irreális voltában a leginkább meg van győződve. Épen annak kell a társaság szabályozásánál kifejezésre jutnia, hogy itt

[1] O. jav. 24. §. V.
[2] Német törv. 61. §.

a tagok egymással sokkal szorosabb viszonyban vannak, mint a tisztán capitalistikus jellegü részvénytársaságnál s hogy a tag a majoritási elv korlátlan alkalmazása veszélyének és a társasági üzletvezetők kényének nem lehet annyira kiszolgáltatva, mint ez utóbbi társaságnál.[1] Ennek következtében a feloszlatási kereset a társaság tagjainak feltétlenül megadandó, olyan módon, hogy ez a jog az alaptőke egy bizonyos meghatározott hányadának birtokához köttesék, amely hányad megállapitására vonatkozólag első sorban a társasági szerződés legyen irányadó, de egytizedrésznél kisebb ne legyen.

Sem a német, sem az osztrák javaslatban nincs azonban a társaság individualistikus jellegének az által kifejezés adva, hogy a társaság tagjait, ha már az üzlelvitel tekintetében közvetlen ingerencia meg nem illeti, legalább arra olyképen gyakorolhatnának a közgyülésen kivül ellenőrzést, hogy az alaptőke egy bizonyos hányadát képviselő tagoknak megadatnék a K. T. 175. §-ában biztositott az a jog, hogy a társasági üzletkezelésnek szakértők által megvizsgáltatását az illetékes biróságnál szorgalmazhassák. Ez a jog még a capitalistikus jellegü részvénytársaság tagjait is megilletvén, annál indokoltabb volna, hogy a K. f. a. társaságoknál a tagok szorosabb egymáshoz tartozásának e jog statuálásával adatnék kifejezést.[2] Ilyen módon a tagokat az ügyvitel tekintetében megillető jogok mégis csak a közgyülésen gyakorolhatók s bár a társaság capitalistikus jellegével a közvetlen üzletvitel nem is fér össze, mindazonáltal ily jog megadása a korlátolt felelősség elvével mégsem állana ellentétben. Az osztrák javaslat ennek hiányát társasági felügyelő bizottságnak bizonyos esetekre kötelező intézménynyé való emelése utján igyekszik enyhiteni. A német törvény ugyanis abból a magában véve egészen helyes elvből indul ki, hogy a felügyelő bizotság intézménye csak a tagok nagy száma mellett lehet kivánatos s ennélfogva annak kirendelését minden esetben a társaság dispositiv jogának tartja.[3] Ellenben az osztrák javaslat absolut szabálylyal óhajtja megálapitani azt a határvonalat, amelylyel a társasági alaptőke, mint egyenesen czélvagyon kezelése sem a tagok, sem a hitelezők érdekében nem hagyható egye-

[1] C. S. Grünhut. Die G. m. b. H. Neue Freie Presse 1905. febr. 7.
[2] V. ö. Grünhut id. czikke.
[3] Német törv. 52. §

dül az üzletvezetők kezében, amely kezelésnek egyetlen ellenőrző faktora a közgyűlés, hanem kötelezőleg előirja azt, hogy minden oly társaságnak, amelynek alaptőkéje az 500,000 koronát meghaladja, felügyelő bizottsággal kell birnia,[1] amelynek szervezetét a részvénytársasági joggal azonosan állapitja meg.[2] Ezenfelül mindazon esetekben, midőn a társasági szerződés értelmében felügyelő bizottság kirendelésének helye nincs, a tagok mindegyikének elidegenithetetlen joga van a számadások kézhezvétele után a társaság könyveit és iratait megtekinteni.[3]

Magának a mérlegnek közzététele a részvénytársasági joggal szemben csak a bank- és pénzváltói ügyletekkel foglalkozó társaságokra nézve van kötelezőleg előirva.[4] E tekintetben az osztrák javaslat a német törvénynek ahhoz az indokához alkalmazkodik, amely szerint a közzététel a részvénytársaságnál is nem annyira a hitelezők, mindinkább a társaságon kivül álló személyek tájékoztatása céljából történik, akik a társaságba belépni volnának hajlandók, mert hiszen a hitelezők érdekében a mérleg közzétételére vonatkozó kötelezettség a közkereseti és betéti társaságnál amugy is ismeretlen. Minthogy azonban a közzétételi kötelezettség elhagyása, mint bizonyos formalismus alóli mentesség csak kétes előny azzal a biztossággal szemben, amelyet a közzététel a társaság hitelezői számára nyujt, ennélfogva az osztrák irodalomban teljes joggal volt a javaslatnak ezen intézkedése támadásoknak kitéve.[5]

Végül még pár szóval meg kell emlékeznünk a társaság feloszlásáról. A feloszlási okok általában megfelelnek a részvénytársasági jog hasonló tartalmu szabályainak:[6] igy nevezetesen a társaság egyes tagjának halála vagy csődje a társaság feloszlását a capitalistikus jellegnek megfelelőleg csak akkor fogja előidézni, ha ezt a társasági szerződés külön előirja. Emlittetett az, hogy a német törvény megadja a társaság tagjainak a feloszlás követelésére vonatkozó jogot és hogy e jogot az osztrák javaslat nem ismeri. Mindazonáltal az osztrák javaslat szerint is helye van a társaság

[1] O. jav. 28. §.
[2] O. jav. 28—32. §§.
[3] O. jav. 22. §. IV.
[4] Ném. tv. 41. §. IV. — O. jav. 22. V.
[5] l. Landesberger a N. Fr. Pr. 1905. febr. 21-iki számában.
[6] Ném. tv. 60. §. — O. jav. 77. §.

birói feloszlatásának, azonban első sorban pénzügyi szempontokból és a pénzügyi hatóságok kérésére, t. i. akkor, ha a társasági szerződés a közokirati formát nélkülözi, valamint akkor, ha a társasági szerződés a törvényben előirt materiális kellékek hiányában szenved.[1] Egyéb tekintetekben a feloszlás okaira nézve a német törvény és az osztrák javaslat megegyeznek. Igy különösen abban az esetben, ha a társaság a közjót törvényellenes határozatok hozatala utján vagy az üzletvezetőknek törvényellenes cselekményével veszélyezteti, ez esetben helye van a társaságnak a közigazgatási hatóságok utján való felosztásának.[2] A társaság felszámolása és csődje a részvénytársasági joghoz hasonlóan van szabályozva.[3] Ezenkivül részletes szabályozást nyert az osztrák javaslatban az az eljárás, amelyet a társaság követni tartozik akkor, ha részvénytársasággá alakul át.[4]

*

Ha tehát most már felelnünk kell arra a kérdésre, mely szempontok azok, amelyekben a K. f. a. társaság első sorban az individualistikus jellegü közkereseti társaságtól, másodsorban a részvénytársaságtól különbözik, a feleletet röviden a következőkben adhatjuk meg.

A közkereseti társaságtól különbözik a társaság főleg a tagoknak a társasággal szemben fönnálló korlátolt szolgáltatási kötelezettségében és a tagoknak az üzletvitel tekintetében korlátoltan megállapitott jogai szempontjából.

A részvénytársaságtól pedig különbözik: 1. abban, hogy az alapitási feltételek kevésbbé szigoruan vannak megállapitva; — 2. abban, hogy az üzletrészek átruházása szigoru feltételekhez van füzve; — 3. abban, hogy az üzletrészekről kiállitott okiratok nem értékpapirosok; — 4. hogy a mérleg közzététele kötelezőleg nincs előirva; — 5. hogy az üzletrészek felosztásának elvileg helye van; — 6. különbözik a pótbefizetési kötelezettség tekintetében és 7. főleg a tagoknak egymás fizetési kötelezettségeiért fennálló egyetemleges kötelezettség tekintetében.[5]

[1] O. jav. 80. §.
[2] Ném. tv. 62. §. — O. jav. 79. §.
[3] Ném. tv. 64 74. §§. — O. jav. 82—89. §§.
[4] O. jav. 90—93. §§.
[5] Staub: id. m. 24. l.

A mi meg a társaság gazdasági előnyét illeti, e tekintetben első sorban az a kérdés volna eldöntendő, hogy a statistika mily feleletet ad arra a kérdésre, hogy a gazdasági válságokat, mely társaságok állották ki jobban: az individualistikus, tehát korlátlan felelőséggel biztositott társaságok, avagy azok, amelyek czélvagyonnal birnak, a melyeknél tehát a tagok csupán korlátolt szolgáltatási kötelezettséggel vannak terhelve?

Igazságügyi statisztikánk hiányosságánál fogva nem volt módom e kérdésre a feleletet közvetlen kutatás utján megállapitani. Tanulságos adatokat szolgáltat azonban az osztrák javaslat indokolása.[1] E szerint kétségtelen, hogy a nagy gazdasági válságokat sokkal kevésbbé érzik meg azok a társaságok, a hol a tagok felelőssége korlátlan és közvetlen. Mindazonáltal ez nem ok arra, hogy a korlátolt felelősségü társaságok rendszere tovább ne fejlesztessék, legfeljebb arra, hogy a társaság tagjai és hitelezői érdekeinek tekintetében azok megalkotásánál oly intézmények statuáltassanak, a melyek azok müködését és alapitását szigorubb normák közé szoritják.

Ezt a czélt pedig, szerény nézetem szerint, az osztrák javaslat az emlitett pótlandóktól eltekintve, teljesen kielégitő eredménynyel érte el.

[1] E szerint Németországban K. f. társaság alakult:

1892-ben	63.
1893-ban	162.
1894-ben	254.
1895-ben	297.
1896-ban	376.
1897-ben	640.

1898—1902-ig 4400, ugy, hogy az első tiz évben kerek számban 6200 K. f. a. társaság alapittatott Már e számok is mutatják a társaság nagy életképességét és szükségességét.

E 6200 társaságból a 10 évi idő alatt 1455 K. f. a. társaság (23·5 %) szünt meg a társaság fennállására kiszabott idő eltelte, más társasággá való való átalakulás, felszámolás és csőd következtében. Különösen csőd nyittatott a K. f. a. társaságok ellen: 1895-ben 6, 1896-ban 21, 1897-ben 12, 1898-ban 25, 1899-ben 27, 1900-ban 40, 1901-ben 100, 1902-ben 84.

Viszonyitva a többi társaságokat, a csődnyitások számai a gazdasági válságok idején (1900—1902. évek) a következő eredményt tüntetik fel:

	1900	1901	1902
K. f. a. társ.	40	100	84·
Részvénytársaság	18	48	35·
Betéti társaság	21	38	38.
Közker. társ. (aránytalanul nagyobb létszám mellett)	300	416	359.

